ÎN SIRIA { SOLOMON KLEIN

Plecarea mea din Cairo nu întrista, cîtuşi de puţin, pe Mihail. Nu mi-a fost greu, să-l fac să priceapă necesitatea acestei despărţiri O socotea odihnitoare pentru el 'însuşi, în timp ce pentru mine era obligatorie şi dureroasă. iDesigur, nu manifesta indiferenţă, nu! dar era vădit că jmîhnirea nu-l sustrăgea de la preocupările sale actuale, Ipentru care prietenia noastră juca un rol secundar.

Echilibrul sufletesc, al lui Mihail e cu totul altul decît |cel de altădată. A dispărut rezistenţa lui în faţa nesiguranţei'zilei de mîine. Prietenul meu se aseamănă cu un copac pe jumătate uscat şi pe care furtuna îl face să tros-| nească din toate încheieturile. Nu mai este stejarul tînăr, ale cărui avînturi generoase nimiceau iedera sufocantă a fcf^miliei sale aristocrate, evadînd cu fruntea sus către fru-. | museţea ameninţătoare a cerului. El se reîntoarce, cu sufletul micşorat, la mijloacele clasice de apărare ale micii burghezii, împotriva rigorilor vieţii. Se simte protejat doar prin posesia banului.

A venit la gară să mă îmbrăţişeze, puţin înaintea plecării trenului spre Port-Said. Purtarea lui fu de-a drep-\ tul cinică. Vorbele sale păreau să-mi spună, în realitate: I „Nu-i aşa că te poţi lipsi de prietenia mea? Nu cumva ai descoperit un prieten care să mă înlocuiască, fără mare pagubă? Tu trebuie să găseşti firesc ca eu să-mi recapăt libertatea”.

Şi în clipa cînd trenul se puse în mişcare, el avu un surîs şi un salut cu mîna, care voiau să-mi zică: „Du-te spre fericirea ta!”»

Ei bine, nu! Nu, dragul meu Mihail! Tu trişezi cu propria-ţi conştiinţă.

Coborîm la Port-Said, probabil, cu stîngul: ni se spune că vaporul pentru Beirut tocmai plecase. Un altul, care trebuia să-l urmeze a doua zi, era prea scump pentru punga noastră. Şi, în sfîrşit, un vapor convenabil pentru noi nu pleca decît peste cinci zile. Vai nouă!... Vom fi siliţi să intrăm în banii de drum.

O clipă, disperarea ne stăpîni sufletele; eram însă blindaţi cu dorinţe de neînvins, aşa că ne revenim repede în fire. Musa spuse:

- Mă duc să-mi tapez evreii!

or- Şi eu grecii! replicai.

Plecă să găsească un rabin. Eu, un episcop. Ne reîntîl-nirăm la prînz, cu mîinile goale.

Rabinul i-a refuzat ajutorul, pur şi simplu; iar episcopul meu fu cît pe-aci să mă bată.

- Vezi tu? spuse Musa. Degeaba Isus a creat o nouă religie. Cea veche îngăduia omului să fie nesimţitor fată de aproapele său.

Ne hotărîrăm s-avem răbdare şi să ne căutăm scăparea în oameni mai aproape de pămînt, decît rabinii şi episcopii. Cutreierarăm cafenelele greceşti şi evreieşti din piaţă, spovedind nenorocirea noastră, cui voia s-o asculte. Mulţi făcură pe surzii. Alţii ne compătimiră. Cîţiva ne strecu-rară cîţiva şilingi, ceea ce era puţin. A treia zi de la sosirea noastră acolo, sătui de-a fi supţi noaptea de ploşniţe feroce, ne întrebam dacă n-ar fi cuminte să facem cale-în-toarsă, înainte de-a ne trezi fără ultimul taler în buzunar. Cînd, deodată, salvarea ne pică din cer. Un fochist grec, de pe un vapor mare care acostase la Port-Said, binevoi să-şi plece urechea cu căldură la povestea nenorocirii noastre. Fu mişcat şi de îndată trecu la fapte. Scoase o batistă din buzunar, puse un taler în ea şi începu să facă chetă printre numeroşii clienţi ai cafenelei unde ne aflam. Cum toată lumea îl cunoştea, strînse pe loc două lire sterline. Era aproape de cît aveam nevoie pentru bilete. Ni le cumpără chiar el, ca să se încredinţeze că nu sîntem pungaşi. Apoi acest om brav se întinse cu noi la taifas, interesin-du-se de viaţa noastră şi povestindu-ne-o pe-a lui.

Astfel, aflai că era cetăţean englez, însurat cu o englezoaică, avînd domiciliul la Bombay, port către care se îndrepta nava lui îmi făcu o descriere atît de patetică, încît imaginaţia mea nebună luă foc. Tocmai citisem *Sacurăala* de Kalidasa, în minunata traducere a marelui nostru poet Coşbuc. Aveam capul plin de altă carte mai veche: *Lumina Asiei*, Nu-mi trebui mai mult. A fost de-ajuns să în-tîlnesc pe acest om foarte tandru, care-mi povesti despre viaţa fantastică a Indiei, ca să uit de Musa şi de toate şi să-i propun să mă ia cu sine în această ţară, unde credinţa şi visul umplu întreaga existenţă a locuitorilor.

Fochistul nu se miră de înfierbîntarea mea; îmi spuse că numeroşi oameni, după cîte ştie el, sacrificase totul dragostei lor pentru India şi se oferi să mă prezinte comandantului său. Dar, vai! Musa protestă atît de vehement împotriva „năzbîtiei mele descreierate” contra „tentativei melede trădare”, încît a trebuit să renunţ la realizarea visului meu de-a evada, fără putinţă de întoarcere, din viaţa schiloadă la care mă supunea un veşnic, compromis între aspiraţiile mele de credinţă totală şi datoria mea filială. Am luat, totuşi, adresa fochistului şi mi-am promis să folosesc altă ocazie pentru îndeplinirea unei dorinţe atît de scumpă sufletului meu.

Port-Said va rămîne pentru mine marea răspîntie a drumurilor maritime, unde inima mea a simţit şi înregistrat pulsaţia arterelor vieţii universale de pe planeta noastră. Aici am avut viziunea clară, sentimentul precis al diversităţii destinelor omeneşti care smulge pe, bărbat de nevastă, pe fiu de mamă, pe amant de amantă, şi-i az-vîrle cu violenţă în spaţii către care se simt atraşi de afinităţi, mai armonioase decît cele create prin legături de familie. Adevărata noastră înrudire şi adevărata patrie sînt, adesea, la antipodul locului unde ne naştem şi unde trăim ca nişte străini.

De pe vaporul care mă ducea la Beirut salutai acest oraş micuţ şi statuia lui Ferdinand de Lesseps, a cărui privire aspră, aţintită asupra canalului, părea să spună oamenilor fricoşi: „Haideţi! Mişcaţi-vă! Iată încă o cale ce ar putea să vă conducă către *voi înşivă*!*

Aş vrea să vă spun, fără nici o părtinire, ce impresie mi-a făcut omul care ne-a întîmpinat la Beirut şi despre care auzisem atîtea lucruri necurate. Simt însă că-i zadarnică dorinţa să fii veridic, cîtă vreme toate aspectele vieţii, pe care le simţi, sînt dependente de. inima noastră, de dragostea sau de ura noastră, de bucuria sau de plictiseala care ne stăpînesc o clipă pasiunile.

Sosind la Beirut, ne simţeam atît de săraci, atît de în-depărtaţi de ţara noastră şi atît de pierduţi în această Turcie asiatică a lui Abdul-Hamid, încît eram gata să ne înfrăţim chiar şi cu dracul însuşi, dacă s-ar fi prezentat în faţa noastră cu zîmbetul pe buze.

Pe bună dreptate, văzurăm un înger salvator în persoana chipeş îmbrăcată, de statură înaltă, zîmbitoare şi vorbindu-ne româneşte, care sări pe punte, chiar in momentul cînd barcagii sălbatici voiau să ne uşureze de ultimii piaştri. Klein ridică încetişor mîna, rosti două cuvinte imperceptibile şi iată-l pe şeful poliţiei, care supraveghea debarcarea, alergînd spre noi, nemaicontenind cu salama-lecurile, luîndu-ne sub protecţia sa şi ocupîndu-se de bietele noastre bagaje.

- De necrezut! îmi şopti Musa. Poliţia e la ordinele lui!

Puţin mai apoi, la vamă şi în faţa comisarului portului, ne-a fost dat să ne convingem de atotputernicia gazdei noastre, în acest oraş cu regim absolutist. Klein ne ceru hîrtiile. Musa îi dădu un paşaport expirat, iar eu un certificat de scutire de serviciu militar.

- Nu fac doi bani! zise Klein. Sînt acte bune să vă conducă de-aici direct la închisoare. Am făcut bine că am venit să vă caut la toate vapoarele ce soseau de la Port-Said. Desigur, aţi fi debarcat, dar n-aş fi ştiut nimic aespre existenţa voastră la Beirut.

La auzul acestor vorbe, rostite cu o seninătate înfiorătoare, tremurarăm din toate încheieturile. Şi care nu ne fu recunoştinţa, cînd salvatorul nostru se adresă cu un aer degajat,' strîngînd mîna comisarului, ce se grăbea să i-o întindă.

- Dragul meu bei. aceşti doi oameni sînt prietenii şi oaspeţii mei. Răspund de persoana lor.

- *Evallâm*, consimţi comisarul.

Şi trecurăm ca doi viţei pe sub nasul unui tren rapid, dar conştienţi de primejdia din care scăpasem.

O, Mediterană! tot aşa de frumoasă ca şi la Alexandria; un cer, la fel de strălucitor, ne fermecase în timpul distanţei parcursă în trăsură pînă la vila lui Klein. Nu ne-am descleştat dinţii, tot drumul. Un Beirut murdar şi urît fu întîmpmat de sufletele noastre, cu gratitudine şi entuziasm, greu reţinute. Gazda ne arătă, în depărtare, silueta Libanului:

- Acolo vom merge poimîine...

Libanul! Voi trăi deci in munţii cu cedri legendari. Şi voi fi tratat ca prieten, voi munci ca un om liber. Ce-mi mai trebuie în plus?

Trăsura se opri în faţa unei frumoase case de ţară, aşezată pe un colnic puţin ridicat deasupra mării. O femeie durdulie şi doi copii, între şase şi opt ani, ne primiră cu strigăte de bucurie. îşi dădeau silinţa să ne simţim ca la noi acasă. Ne spălarăm pe faţă, muţi de fericire, într-un zgomot mare de veselă, asaltaţi de întrebările copiilor, puse în franţuzeşte/Apoi, fiind ora mesei, ieşirăm pe terasă, unde Klein ne aştepta cu aperitivele puse la gheaţă. Atitudinea lui era aceea a boierului bogat, stăpîn la el acasă, care nu ridică un pai de jos şi-i dispreţuieşte pe ai săi, tot ocrotindu-i. Nevasta şi copiii se apropiau, uneori, sfioşi, ca să-l întrebe sau să ne întrebe ceva. li îndepărta, cu o singură mişcare a capului. <

Şi cînd Musa, după două păhăruţe cu ţuică, vru să atace problema lucrului, atît de arzătoare pentru el, celălalt i-o tăie scurt:

La mine, nu vorbesc despre afaceri, cînd sînt de faţă muieri. O să ieşim numaidecît...

Muierile erau nevasta lui şi alte două evreice, rude, care roboteau împrejurul nostru, pregătind masa.

Această dojana nu-mi plăcu. Privii mai atent omul. O faţă palidă, cu gene şi sprîncene aproape albe, cu privî-rea nesigură, purta urmele suferinţei fizice ce-l îmbătrî-nise. Cînd rîdea, buzele subţiri şi livide transformau rîsul. într-o strîmbătură, care îl făcea antipatic. Altfel nu făcea impresia asta în ciuda capului neînsemnat. Se afla, în toată persoana lui bine turnată, ceva autoritar şi cinic, care-i era natural şi te împingea să gîndeşti la trecutul său aventuros. Îmi spuneam că omul ăsta a trebuit să dea multe lupte în viaţă, cu alţii şi cu sine însuşi, pînă să ajungă a-şi agonisi o stare materială atît de frumoasă.

Se vedea cît de colo, că gazda noastră trăia pe picior mare. Aflarăm că avea două proprietăţi, asta de aici şi alta în Liban, la Ghazir, unde trebuia să ne instalăm poimîine. Şase persoane, plus două servitoare arabe, de hrănit şi îmbrăcat. în timpul primei mese, luate laolaltă, îmi dădui seama că îmbelşugarea era lucru obişnuit în această casă. Mîncau cu toţii enorm. Felurile de mîncare se succedau unul după altul, de parcă nu se mai ispràveau: carne, legume şi fructe de

prima calitate. El tro-nînd, tăind, împărţind şi pof tindu-i pe toţi să mai ia, dînd exemplu el însuşi. La sfîrşit: cafea, narghilele, siestă timp de două ore şi iată-l în capul tribului, începînd să coboare povîrnişul terasei, pînă la malul mării, unde se află o baracă în care sînt depozitate costumele de baie, jucăriile şi un fel de pirogă uşoară.

- Da! îmi spune Musa. Putem s-avem încredere. Acest om e bogat. Încolo, ca totdeauna, nu numai sărăcia i-ai putea reproşa.

Privesc acest golfuleţ frumos, liniştit, pitoresc şi singuratic, colţ ideal pierdut în mîngîietoarea Mediterană. Şi, de îndată, se aprinde în mine dorinţa de a-mi clădi aici, cu mîinile mele, o cabană şi să trăiesc, între Musa şi Mihail, sau singur-singurel. li împărtăşesc lui Klein gîndul meu. Surîde dizgraţios:

- De ce nu? Totul e posibil, cui vrea să reuşească. Nu trebuie decît două lucruri: muncă şi răbdare. Şi asta merită osteneala. Voi vedeţi că natura oferă omului, aici, un mic paradis. Cunosc pămîntul ca puţini alţii, dar numai în acest colţ vreau să-mi sfîrşesc zilele.

Klein nu ridică niciodată vocea. Vorbirea lui e monotonă, fără a fi lipsită de interes. Se pare că nu-i place discuţia înflăcărată, schimbările bruşte de umoare, strigătele. Ori de cîte ori se întknpla ca Musa să se înfierbînte, la masă, şi să vorbească cu glas tare, Klein ducea două «legete la frunte şi cu mîna cealaltă făcea semn bătrînu-lui să se potolească.

Vrui să mă încredinţez dacă avea pentru mine vreun mijloc de a-mi cîştiga existenţa în mod sigur, la Beirut, unde să pot rămîne cel puţin o bună parte a anului.

- Te voi ajuta! îmi spuse Klein.

- Nu te uita în gura lui Solomon! strigă Musa. La Port-Said, era cît pe-aici să mă lase de căruţă şi s-o şteargă la Bombay cu un fochist! E schimbăcios!

Rămăsei încurcat. Klein mă măsură din cap pînă-n picioare:

- Ah!... îţi trec prin cap şi asemenea trăsnăi?

Nu mai spuse nimic. Dar privirea lui adăugă: „E bine s-o ştim”.

Musa înţelese că mi-a făcut un rău. Şi încercă să-l dreagă:

- Desigur, Adrian e îndrăgostit de ţinuturile Medite-ranei, dar nu cred să-i placă să rămînă în această ţară, unde libertatea e la cheremul ultimului poliţai.

- Nu cunosc altă ţară mai liberă ca Turcia lui Abdul Hamid! ripostă Klein, molatic. Nu numai pentru acela care are avere ca mine şi se bucură de prietenia guvernatorului, ci pentru oricine vrea să se ţină departe de politică, ocupîndu-se numai de treburile sale. Şi apoi, aici, cînd începi să te lansezi în negoţ, banul vine în valuri de lire turceşti şi se scurge în metilici sau biete băncuţe. Chiar şi cei nepricopsiţi, care cîştigă metilici, izbutesc adesea să-i rotunjească în lire turceşti. Căci, în Turcia, oricine poate face pe paşa, cu cheltuială puţină. Viaţa-i uşoară; impozite, ioc. Toată lumea păstrează o limită între ceea ce cîştigă şi ce cheltuieşte, explicabilă prin absenţa nimicurilor costisitoare în viaţa orientală, şi care în Occident înghit atît averile mari, cît şi leafa muncitorului.

Am rămas cu gura căscată, dinaintea raţionamentului gazdei noastre. Klein era mai puţin prost decît îmi închipuisem. îl zgîndărirăm la vorbă şi-l ascultarăm cu folos.

Apusul soarelui, apoi noaptea, ne găsiră tot acolo, la malul mării, cufundîndu-ne la sfîrşit în tăcere, fiecare cu gîndurile lui. Nu ne-am înapoiat în oraş. Cinarăm şi ne culcarăm devreme.

Cînd deschisei ochii a doua zi dimineaţa, toată lumea era în picioare, chiar şi copiii; întreaga rufărie a casei se afla pe terasă, unde Musa *şi* Klein vorbeau în şoaptă, cu faţa spre nemărginirea Mediteranei, fumîndu-şi nemişcaţi prima naghilea a zilei. Pace, singurătate, tăcere, bunăstare. Avui sentimentul că o fericire patriarhală domnea în acest cămin românesc, pierdut pe coasta Asiei Mici. Cît de îndepărtate se aflau patria mea, mama mea! Pe aici nu se vedeau frumoasele noastre vapoare albe, bucăţi plutitoare, din patrie, pe care românii din Alexandria le salutau săptămînal, atît la sosire cît şi la plecare.

îndată ce mă îmbrăcai, copiii veniră să-mi povestească o mulţime de istorioare, pe care abia le înţelegeam, deoaree vorbeau foarte prost româneşte, în timp ce franceza, idişul şi araba le erau familiare. Un lucru extraordinar: în această

familie evreiască, copiii mergeau la şcoala misionarilor catolici francezi şi adorau pe Isus. îmi arătară numeroase poze sfinte, pe care le sărutau cu veneraţie. Fetiţa, mai mare decît băiatul şi mai sentimentală, compătimea „patimile Domnului” şi mă întreba „de ce l-au răstignit”. Două dintre aceste imagini în culori - Isus pe cruce şi Fecioara Măria cu inima străpunsă de-o săgeată - nu le părăseau niciodată, chiar cînd se urcau in pat, la culcare. Îmi exprimai lui Klein mirarea. îmi răspunse rece:

- îmi las copiii să-l iubească acum pe Isus, catolicul. Mai tîrziu, cînd vor termina şcoala şi vor încăpea pe mîinile' mele experte, îi voi obliga să aleagă între dragostea pentru Dumnezeu, care nu-ţi umple stomacul şi aceea a banului, singura care contează. Şi atunci, că sufletul lor o să fie catolic sau evreiesc, tot dragostea de bani va fi aceea care-l va subjuga. La nevoie, dacă va fi cazul, le voi arăta cîteva exemple de urmat, de la marii reprezentanţi ai celor două religii. Nu, nici un pericol! Misionarii nu vor schimba faţa lumii; ba cred că nici nu ţin s-o facă. Nu urmăresc decît noi adepţi. Ei bine, copiii mei au să se poarte aşa cum e mai bine.

„Ce cinism!” gîndii. O clipă, acest om mă înfricoşa. Ceea ce ştia despre viaţă, pentru el era tot atît de nestrămutat, ca şi stînca ce-i susţinea casa. Se vedea asta pe chipul său, alb ca varul; o simţeai din tonul conversaţiei sale. Observă efectul vorbelor sale asupra mea şi a lui Musa, şi şterse tot, printr-un cuvînt, dintr-un gest. Se ridică, ne apucă familiar de umeri şi spuse:

- Acum vom merge în cea mai frumoasă cafenea din Beirut, să fumăm ciubuce şi să vorbim despre afaceri. Trebuie să ne înţelegem ca fraţii î

- Cu siguranţă, dragul meu Solomon! întări Musa. O să ne înţelegem ca fraţii! Tu o să fii ghidul nostru! Te vom asculta î

Klein îşi duse arătătorul la buze:

- Nu striga aşa de tare!

Cafeneaua unde ne duse era aşezată aproape în întregime deasupra mării. Consumatori: arabi bogaţi, cu feţe grave, care îl întîmpinară pe Klein cu numeroase *melkha-var*! Se bea rachiu sau cafea şi se fuma. Cîte unii intrau într-o cabină, de unde ieşeau în costum de baie; dispăreau apoi printr-o trapă,

unde o scară amărîtă îi duceau direct la mare. îi vedeam înnotînd, de pe locul nostru, pe terasă. Apoi se înapoiau, relua ciubucul, conversaţia sau jocul. Nu mă dumiream deloc. Musa, entuziasmat, vru să-i imite, pe loc. Klein se împotrivi;

- Eşti bătrîn. Un cîrcel şi iată-mă cu un mort în braţe, cînd eu caut un asociat! E tocmai ceea ce ţin, ca tu să ştii imediat: mă bizui pe forţele tale, nu pe ale mele, pentru executarea lucrării ce-am contractat.

Măgulit, bătrînul îşi umflă pieptul şi înghiţi dintr-o sorbitură rachiul din păhărel:

- Contează pe noi! în sănătatea ta, Solomonaki! Şi într-a ta, Adriene, băiatul meu!

Klein continuă, cu vocea-i înăbuşită:

- Pe dumneata te ştiu meseriaş bun. Dacă şi Adrian îţi calcă pe urme, are să fie şi mai bine. Casa mea e şi a voastră. Cu oarecare răbdare şi economie, vă veţi face un mic capital, ca să vă cumpăraţi scule şi apoi să ne prindem tovarăşi în afacere...

- Să ne păstrezi tu banii, răcni Musa. că eu sînt un, cheltuitor nebun, iar zănatecul ăsta mă întrece! adăugă el, arătîndu-mă cu ciubucul.

Avramescu roti ochii împrejur şi zise pe şoptite:

- Vorbeşte mai încet, te rog!... Deşi sîntem in Turehia, poate să ne înţeleagă careva. Şi nu-i nevoie să ştie tot oraşul ce punem noi la cale.

- Cred că nu conspirăm nimic...

- Desigur, nu! Dar, auzindu-te un al treilea, ar putea crede că aţi venit să-mi încredinţaţi un sac de aur.

îşi bău tacticos păhăruţul, îşi îndreptă bustul, cercetînd cu gravitate chipurile vecinilor noştri de la' mese şi răspunzînd surîzător noilor salamalecuri. Apoi:

- Această primă lucrare, pe care o executăm împreună, nu-mi dă toată garanţia unui beneficiu satisfăcător. E chiar foarte posibil să ies în pagubă. De asemenea, pentru început, vom lucra fără nici un angajament între noi. Dacă rezultatul va fi bun, cu atît mai bine pentru noi. Dacă mănme banii, ţin să fiu singurul care suportă paguba. O să aveţi asigurat un salariu de bază: tu, Musa, două lire turceşti pe săptămînă; iar Adriene, o liră şi jumătate. Merge?

Musa, beat de bucurie şi uitînd de îndată discreţia recomandată, îşi desfăcu braţele şi tună:

- Vom fi sclavii tăi!

Klein făcu o mutră speriată, privi in jur şi-şi spus*e ca probabil cu Musa trebuie vorbit despre afaceri numai in pustiu. Nu mai spuse nimic şi ne lăsă să povestim verzi şi uscate din România. La prînz, aceeaşi masă copioasă ne împiedică să ne mişcăm, pînă la apusul soarelui, cînd părăsirăm frumosul golfuleţ al gazdei noastre, ca să ne aşezăm din nou la masă. Apoi minunatul amfitrion ne duse în oraş, ca să ne arate Beirutul de noapte al paşalelor. Ne înapoiarăm foarte tîrziu, beţi de-a binelea, cu zgomotul asurzitor al timpanelor hăuindu-ne în urechi. Pe dinaintea ochilor ne defilau chipurile dansatoarelor arabe, cu buricul gol.

A doua zi, la orele şase, plecarea la Ghazir. Plecare punctuală, ca la armată, deşi aveam nevoie de dormit. Parcă am nisip în ochi. Mă simt moale. Dimineaţa este însă fermecătoare. In curte, două trăsuri mari, trase de catîri chipeşi. Nu se încarcă decît puţine bagaje. Toată lumea pleacă, afară de-o servitoare care rămîne să păzească casa. Cînd convoiul se pune în mişcare, ne asemuim cu nişte refugiaţi, nu prea grăbiţi.

Sînt nevoit să recunosc că Solomon e un tip care are pumn; un pumn ce nu se arată, dar al cărui efect se simte. Nu ţipă niciodată şi totul merge ca pe roate. De la sosirea trăsurilor, cînd coboram din pat şi pînă la plecarea convoiului, nu s-âu scurs mai mult de douăzeci de minute. Nici pomeneală de zarvă sau porunci. Ne-am spălat pe faţă, îmbrăcaţi, ne-am luat cafeaua, tacticos, în timp ce două servitoare pregăteau două boccele, cu boarfe din casă. Dacă un copil întîrzia, legîndu-şi şireturile de la sandale; dacă o femeie se învîrtea uneori locului, neştiind pe ce să pună mîna, ei întîlneau rejpede privirea vigilentă a lui Klein, ^suficientă ca să-i scoată din încurcătură.

într-adevăr, omul ăsta n-a făcut degeaba umbra pământului. Şi dacă experienţa vieţii l-a costat scump, a ştiut să tragă şi foloasele. îl preţuiesc.

Mi se pare chiar omenos. Pe drum, la o coastă greu de urcat, coboară din trăsură şi merge pe jos. Facem şi noi la fel.

Ocazie nimerită ca să mă izolez de caravană şi să gust în tihnă spectacolul ce se oferă pentru prima oară, ochilor mei. Niciodată nu m-am urcat pe munte. Puţine regiuni sînt împădurite. Iar nesf îrşitele cîmpii pietroase nu sînt mai puţin impresionante, mai ales în partea numită, cred, Nahr-el-Kelb, unde ţinutul este semănat cu stînci ce seamănă din depărtare cu nişte arătări apocaliptice. Jos, Mediterana înflorată de spuma valurilor, se depărtează pe nesimţite, cu coasta ei dantelată, care oferă cerului albastru numeroase golfuleţe de safir şi smaragd. Ca să le pot contempla cît mai bine şi, în acelaşi timp, să urmez convoiul, merg uneori de-a-ndaratelea, ceea ce-l face pe Klein să mă privească, de parcă aş fi într-o ureche.

- Atît de mult iubeşti ţara asta? mă întrebă el şi în privir.ea-i cenuşie luceşte ceva care mă nelinişteşte.

- Da... Eu vin din stepele Bărăganului şi ceea ce văd aici mă subjugă. Tare aş vrea să am o colibă, colo, în golfuleţul singuratic şi înverzit. Să trăiesc acolo ca un sălbatic.

- De ce,,ca un sălbatic”? Ai putea să trăieşti acolo ca un om civilizat. Pentru asta, nu-i nevoie decît să ai răbdare şi să vrei să munceşti.

- Asta e! Nu-mi place prea mult să muncesc î Cred că doar animalele, devenite sclave din cauza omului, îşi petrec toată viaţa muncind; sînt sigur că dacă ele ar avea o conştiinţă, s-ar sinucide.

Solomon arde de dorinţa să mă contrazică. Dar e prudent şi-şi rumegă replica. Ştie că nici el nu şi-a făcut din muncă un scop al vieţii. Şi presupune că eu îi ştiu povestea. Aşa că bate în retragere:

- Desigur, omul nu-i un animal. Totuşi, dacă doreşti să-ţi ai cabana, acolo, lingă a mea, n-ai decît să perseverezi într-o muncă interesantă, pe care o vei avea în curînd. Nimeni nu-ţi dă de pomană. Ţi-am spus că te voi ajuta. Pe mine nu m-a ajutat nimeni. A trebuit să mă descurc singur.

- Nu cred, domnule Solomon, că aţi făcut avere numai prin munca celor două braţe ale dumitale.

- Ce ştii dumneata? Şi chiar de-ai şti cum am colindat lumea, ei bine! asta ţi-ar dovedi că nu sînt un prost. Dacă şi dumneata ai putea face la fel, nu ţi-ar prinde rău. Eu prefer

inteligenţa care te îmbogăţeşte, muncii cinstite care te înfometează.

Nu vreau să-i spun ce gîndesc despre „inteligenţa” de care a dat dovadă, negustorind trupurile soră-sei, nepoate-sei şi al propriei neveste. îmi ghiceşte însă gîndurile şi m-atacă făţiş, după ce s-a asigurat că Musa, care era puţin în urma noastră, ascultă convorbirea noastră:

- îmi spui că este imoral, ceea ce am făcut ca să cîştig banul, spre a nu rămîne toată viaţa golanul pe care maică-sa l-a adus pe lume, hrănindu-l cu pîine neagră pînă la vîrsta de douăzeci de ani. Da! i-am arătat surorii mele mai mari, apoi fiicei sale şi la urmă nevestei mele - care se culcau prosteşte pentru trei metri de stofă - cum să se prostitueze cinstit, pentru «pumni de aur. Tustrele sînt azi bogate şi eu, pe lîngâ ele...

Mă oprii şi vrui să-lprivesc în adîncul ochilor, dar Solomon se feri:

- Ge te-a ' apucat? întrebă el, rece, cu privirea pierdută, aproape nevinovată.

- Nu înţeleg! spusei.

- Ce nu înţelegi?

- Felul dumitale de-a concepe cinstea şi necinstea.

- E foarte simplu: nu există necinste mai odioasă decît aceea de-a voi să pari cinstit, cînd în realitate nu. eşti şi nici nu poţi să fii. Or, toată lumea se crede cinstită şi nimeni nu este aşa ceva, începînd cu nevasta şi copilul dumitale, cu tatăl şi prietenul dumitale. Căci fiecare caută să te păcălească, într-un fel sau altul. Nici nu se poate altfel, dacă vrei să trăieşti. Trebuie să trişezi! Şi-atunci, spun: nu se află decît o singură cinste adevărată, aceea de-a practica necinstea pe faţă. Eu cred că lumea va deveni mai bună, numai în ziua cînd va recunoaşte că-i bolnavă de cinste falsă. în acea zi, poate, se va avea în sfîrşit milă de cei pe care^o necinste prea meschină îi lasă muritori de foame. Şi li se va arăta,,ce trebuie să facă”, mai ales cînd nu eşti atît de prost. în orice caz, se va sfîrşi odată cu predicarea unei virtuţi, a cărei practică te lasă să mori *dâ* foame sau nu te poate, duce decît la crimă sau sinucidere. Omenirea va fi mult mai cîştigată, nu crezi?

Desigur, eram de aceeaşi părere, dar preferam să nu-i dau nici un răspuns, ca să nu fiu obligat a trage o concluzie. Şi apoi, Musa îmi făcea semne disperate, ca să.sfîr-şesc discuţia. Şi cînd, mai apoi, mă ajunse din urmă, îmi suflă la ureche, discret:

- Nu te-ncrede în limba lui! E bun de gură! Aşa incult cum o fi, Solomon e în stare să te bage în buzunar, în cariera lui nu a exploatat numai femei tinere, ci şi băieţi tineri. >

- Cum asta? ,

- Hm! Foarte simplu. îi făcea să se însoare cu fete frumoase şi le plătea un lung voiaj de nuntă în America de Sud, în timpul căruia sărmanul însurăţel devenea, fără să ştie şi fără să profite, peştele femeii sale. Pe alţii îi învăţa meseria de codoş, furnizîndu-le prăzi ascultătoare, toate muştruluite de el, care supraveghea îndeaproape „reţeta încasărilor”, rezervîndu-.şi partea leului.

Dumnezeule, cît de încîlcită este viaţa! Deşi am avut o adolescenţă frământată, nu m-am băgat niciodată în afaceri de exploatare sexuală^ ca acelea din care gazda noastră îşi creease o specialitate şi pe care Musa o numeşte „solomoneli”.

- E un vrăjitor, blestematul! adaugă prietenul meu. Jonglează cu ciudăţeniile firii omeneşti, pe care o mlădiază şi îngenunche, măgulindu-i slăbiciunile. Fireşte, din cauza acestei viclenii, a primit o dată o măciucă, de era cît pe-aci să-l coste viaţa. Dar,.solomonelile” lui admit „riscurile meseriei” şi nu s-a speriat AS să vezi: o să-i fie uşor ca să pozeze în ochii tăi, drept un erou. Dealtmin-teri, nu cultivă decît relaţiile de la care speră să tragă foioase. Şi, se prea poate, să-ţi fi pus gind rău!

Pe dracu! Dacă Musa nu exagerează, s-au dus de rîpă proiectele mele de viaţă ca-n poveşti, într-unui din gol-\ culeţele Mediteranei libaneze, unde aş fi vrut să-mi con-struiesc o cabană, cu ajutorul lui Klein. Dar poate că prietenul meu se înşeală. Solomon e prea şmecher, ca să nu observe că sînt nepotrivit pentru ucenicia de peşte. Şi apoi, s-o fi pricepînd să-şi aleagărmai bine oamenii, de cînd cu greşeala care era să-l coste viaţa. Şi-apoi, Solomon e acum antreprenor de zugrăveli, proprietar şi om cu vază. Oare toate

acestea nu probează că a isprăvit-o cu viaţa aventuroasă de odinioară?

Fie ce-o fi! Un codru de pîin.e pe zi mi-ajunge, ca să fiu fericit ca o albină, uitînd capcanele pe care soarta mi le seamănă cu plăcere în vagabondajele mele. Numai să nu mă lase să crap de foame, tot muncind pe spetite. îl voi ierta pe Solomon că se gîndeşte, cîteodată, că ar putea face din mine un peşte cu leafă sau vreunul dintre acei tineri însurăţei cărora le „plătea” un voiaj de nuntă în America de Sud. în fiecare dimineaţă, cu faţa spre răsăritul soarelui, îmi voi spune: „Gîndeşte-te că te descurci în Liban, lucrînd ici-colo, în plină libertate, contemplînd Mediterana, de la fereastră, în loc să trudeşti în vreo fabrică mohorîtă şi să te plictiseşti de moarte. Suferă, deci, pentru libertatea ta luminoasă! în felul acesta, o vei preţui şi mai bine.”

Aşa gîndeam. Şi sînt sigur că viitorul îmi va da dreptate, în ciuda proverbului care spune: „Cine schimbă stăpinii, slugă îmbătrîneşte”. Ce „stăpîni”? N-am nevoie de nici un fel! Dimpotrivă, eu trebuie să fiu golaş şi lucios ca un bolovan, fiindcă oaia, îndată ce „prinde” puţină lînă, e totdeauna gata pentru foarfecele unui oarecare tunsător. Nici n-ar putea să fie altfel: orice comoară naşte invidii şi creşte pofte. Omul nu trebuie să stăpînească nimic; numai atunci va avea totul.

Ghazir e un sat de mici rentieri arabi, binevoitori şi cu obiceiuri simple. Creştinismul domină, iar catolicismul domneşte cu îngăduinţă. Niciodată nu mi~aş fi închipuit atîta politeţe, civilizaţie adevărată, la nişte oameni pierduţi în văgăunile unor munţi, unde viaţa este aproape primitivă. Tinerii libanezi încă din adolescenţă se duc să facă avere, în nu ştiu care Americă. Se înapoiază, totdeauna, bogaţi sau aproape şi încă tineri. Atunci îşi construiesc case, dacă astfel pot fi numite mormanele de pietre nezidite între ele şi al căror acoperiş este în formă de terasă, din pietriş bătătorit. După fiecare ploaie, toată lumea se urcă pe terasă pentru a drena cu tăvălugul.

Totuşi, se află cîteva construcţii destul de frumoase. Sînt cele pe care le vizităm de-o săptămînă, la Ghazir şi în împrejurimi. Amfitrionii ne întîmpină îmbrăcaţi în splendide haine de mătase şi cu purtări atît de curtenitoare, încît eu şi

Musa sîntem foarte încurcaţi din pricina bietelor zdrenţe de pe noi. Se prefac că nu le observă, co-pleşindu-ne în schimb cu atenţii măgulitoare. Solomon înscenează o poveste înşelătoare, cu nişte nenorociri ce ni s-ar fi întîmplat în Egipt, unde am fi executat lucrări artistice, care ne-ar fi ruinat. Şi adaugă, cu obrăznicie:

- Dar se vor reface repede, căci, aşa cum îi vedeţi, sînt doi aşi în decoraţia murală. O să vă convingeţi, cînd îi veţi vedea la lucru.

Klein vorbeşte curent araba din Siria şi aproape tot aşa de bine şi spaniola, în care Musa face furori. Bătrînul îi trage cu pălăvreala lui, care amuză pe gazde. Solomon tremură, aproape galben, de teamă ca nu cumva Musa să trăncănească vreo „gugumănie”. Atunci intervine cu naturaleţe şi schimbă convorbirea, vorbind în arăbeşte.

Desigur, Musa este un entuziast, teribil de vorbăreţ şi ale cărui accese de sinceritate pot fi neplăcute. Dar Klein este un răutăcios, cu sînge rece, care nu se gîndeşte decît la interesele sale. Astfel, noi habar n-aveam că ţinta tuturor acestor întîlniri prieteneşti era numai ca să deschidă eventuale perspective de lucru. Şi că în ochii lui Solomon păiăvrelile noastre n-aveau nici un sens dacă nu tindeau, în concluzie, la o „tranzacţie”. Se pare că trebuia să înţelegem că rostul nostru acolo nu era „de-a hotărî pe proprietar”. Patronul nostru era cel care trebuia să „dirijeze tratativele”, iar noi doar să i le „uşurăm”. Trebuia, deci, ca noi să păşim în acele case arabe prietenoase, cu aere de conspiratori, chiar dacă nu eram.

Doamne, cit de feluriţi sînt oamenii, mai ales ca mentalitate! Eu şi Musa eram departe de orice gîndire meschină şi absolut incapabili de a răspunde printr-un comportament nelalocul lui, călduroasei primiri pe care ne-o făceau acei burghezi cumsecade din Ghazir!

Bieţi golani, dehămaţi de foame şi cu înfăţişare jalnică, eram salvaţi nu de minciunile lui Klein; nu de morga lui distantă. Eram primiţi în casă şi ne ospătau, ne dădeau să bem şi să fumăm, simţind o plăcere vie ca să ne asculte vorbele şi să ne mărturisească preţuirea şi respectul lor.

Nu! Noi îi iubeam cinstit pe aceşti libanezi, fiindcă-i credeam buni şi ne-o dovedeau cu prisosinţă. Ne arătam, cu sinceritate, aşa cum sîntem. La întrebările lor inteligente asupra trecutului şi a vieţii noastre, le dam răspunsuri prompte, ca nişte jeturi de lumină, spre deosebire de Klein care şi le prepara pe ale sale, înfăşurîndu-le în nori de mister,, .

Ieri, la un bogătaş, Musa a călcat iarăşi în străchini. Se vorbea, ca de obicei, despre pictură şi decorări, care-i înnebunesc pe locuitorii înstăriţi din Ghazir. Ni se turnă rachiu, puţin mai mult ca de obicei şi care se bea îndoit cu apă. Musa voi să-i arate lui Klein că şi el este în stare, la fel cu el, să „decidă” un client. Şi cum gazda obiecta scumpetea furniturilor, bătrînul strigă:

- Furniturile pentru decorarea apartamentului dumitale? Dar sînt o nimica toată!

- De exemplu cît?

- Ei bine, circa cinci lire turceşti!

- Bate laba! S-a făcut, spuse proprietarul.

Totul se petrecu atît de repede, încît Solomon, care tocmai în clipa aceea dădea un păhărel pe gît, n-avu timp să-l golească şi apoi să intervină. Nu putu decît să strîngă încurcat mîna pe care i-o întindea clientul, în semn că afacerea se încheiase. Dar cum ieşirăm în stradă, Klein îşi vărsă toată furia asupra lui:

- Bou bătrîn! încă n-ai înţeles pînă acum, că le încărcăm preţul furniturilor mai mult decît trebuie şi că de acolo îmi aranjam socotelile!

- Aş! făcu Musa, vesel. Cu tine, omul nu ştie niciodată cum să vorbească, nici ce-ţi convine sau nu. Observ că piciorul tău e totdeauna în calea mea, că te calc pe bătătură, cînd nici nu mă aştept.

Deodată, prietenului meu îi sări ţandăra:

- Şi-apoi, na! Dacă ultima lucrare nu-ţi convine, o execut eu împreună cu Adrian! Atunci, ce? E un cîştig de douăzeci de lire turceşti, în cincisprezece zile lucrate în doi. Nu-ţi ajunge? Mie şi lui Adrian ne este destul!

- Deci, cine are urechi de auzit, s-audă! conchise Solomon, cu vocea sugrumată. Pe viitor, trebuie să ţin cont de concurenţa voastră! A *voastră*!

Se opri, încrucişa braţele pe piept şi scrută orizontul, palid ca un mort.

Mă înfricoşai, aducîndu-mi aminte că n-aveam hîrtiile de şedere în Turcia, în regulă. Intervin:

- Dar, nu, domnule Klein, Musa glumeşte! Cum aţi putea oare să credeţi în concurenţa noastră, cînd sîntem lipsiţi de cea mai mică unealtă şi fără un ban? Cine o să vrea, în condiţiile astea, să ne dea o lucrare, sau o arvună? Şi apoi, ştii destul de bine că depindem de dumneata. /

Klein îmi puse o mînă pe umăr.

- Faci bine că iei apărarea vinovatului! rînji el. Adu-ceţi-vă aminte, în fiecare zi, că sînteţi la cheremul meu.

Această obrăznicie îl scoase din sărite pe bătrîn:

- Ce? strigă el, sîntem la cheremul tău? Nu cumva ţi-oi fi închipuind că eu nu-ţi cunosc „slăbiciunea” situaţiei tale, aici, în Liban?

- Care „slăbiciune”? Aceea c-am fost peşte?

- Mai rău: aceea că eşti ovrei şi ai ascuns-o, ca pe un beteşug. Ai spus libanezilor că-eşti creştin ortodox, dar dacă ei ar şti că i-ai minţit, te-ar alunga cu lovituri de picior în spate. Nu-i aşa, scumpul meu Solomon?

- Ba da! mărturisi celălalt. Da' parcă tu nu eşti ovrei?

- O ştie toată lumea! EU n-am ascuns-o, iată deosebirea! Şi ei mai ştiu încă ceva, sau, mai bine zis, îşi dau seama...

- Ce anume?

- Că eu, ovreiul, sînt mult mai cinstit decît tine, bunul... creştin ortodox!

Această zi fu o mare înfrîngere pentru Klein. Dar, din felul său tăcut şi eroic în care o primea, înţelesei că omul acesta era un puternic. Sfătuii pe Musa să se cîrîie cît mal puţin cu el.

N-am păţit nimic.

Iată că a trecut o lună, de cînd muncim la Ghazir şi nu săptămînă ca să nu se răfuiască între ei, cîteodată chiar I în faţa clienţilor. Se ciorovăiesc despre tot şi toate, dai-jfniei unul nu merge pînă Ia a trăda ceea ce ştie despre [celălalt.

1 Mă silesc să nu mă amestec. Adesea, cînd sin tem sin-i guri, se răfuiesc în idiş. Atunci, Musa lasă baltă lucrul.

se pro topeşte în faţa lui Solomon şi îi dă drumul gurii, jpăeîndu-i morală”, gesticulînd ca un turbat. Celălalt rabdă, fără să cr icnească.

Cn fiecare duminică ne ducem în vizită. Cred că-i o Itmodă, care, în mare măsură, ne aduce foloase, deoarece tculegem noi clienţi. Uneori nimerim la mari depărtări, la |:Dlepta, Aramon şi Malmetein, călare pe măgăruşi. Ore în-Itregi coborîm sau urcăm; văi minunate apar şi dispar, săi-(batice, pustii, arătîndu-ne, din cînd în cînd, departe, în bătaia soarelui, cîte-un „ochi” scînteietor din Mediterana.mea iubită. In acele clipe, mă simt singur, fericit şi trist. / Tovarăşii mei de drum o iau înainte, pălăvrind întruna. îi urmez la o depărtare de-o sută de paşi, uitîndu-le prezenţa. Bici ei n-au habar de existenţa mea. Se gîndesc numai la I afaceri viitoare, aducătoare de duzini de sute de lire turceşti.” Sînt parcă pe altă lume. îmbrăţişez grumazul măgă-: Tuşului şi-i mîngîi ochii visători. Mergeam, cea mai mare parte din timp, unul aproape de celălalt, pierduţi amîndoi în aceşti munţi aproape despăduriţi, cu împrejurimi pitoreşti, bogate în lumină şi colorit oriental. Smochini, rodii, apar după cîte o cotitură, la poalele unei stînci, singuratici şi trişti ca şi mine. Cîte-o pasăre măiastră săgetează adîn-cul prăpastiei şi singurătatea, iar zborul ei îmi pare neliniştit, căutînd parcă un ajutor într-o primejdie. Numai cedrul, pe care nu-l întîlneşti decît la mari distanţe, îşi resfiră bărbăteşte frunzişul bogat şi ocrotitor, sub un cer de foc. El n-are aerul că se teme de înălţimi, mai degrabă le dispreţuieşte, cu toată singurătatea lui care într-o zi îi va doborî.

Nu se află pe aici păşuni sau holde frumoase, ci straturi cu anumite legume. Ne încrucişăm pe drum cu multe femei, unele dintre ele fiind de o frumuseţe asemănătoare acestui ţinut sălbatic. Toate duc pe cap o greutate, un urcior, un căpătâi de lemn sau o farfurie. Ca în Egipt. Mîinile, goale, şi le bălăbănesc pe lîngă trup. Iar şoldurile lor pietroase, voluptuoase, se mlădiază ritmic, cînd într-o parte, cînd într-alta. Cred că pe aici femeile sînt cele care muncesc cel

mai mult. Pe bărbaţi îi văd la cafenea, fumînd, jucînd sau pălăvrăgind.

în casele creştine, femeile veneau şi se amestecau uneori în convorbirile sau discuţiile noastre. Timide, dar curioase, auziseră vorbindu-se de „arta” noastră şi ţineau să ne cunoască. Este adevărat că Musa reuşeşte în munca sa lucrări frumoase, iar eu îl secondez pe cît pot. De curînd, am sfîrşit de zugrăvit un salon mare, în stil rococo, şi care a adunat lumea ca la bîlci. Erau extaziaţi. Şi cînd te gîn-deşti, că ceea ce mîzgăleam noi nu era artă, ci sf mplă meserie.

Totuşi, trecem drept artişti rataţi, mai ales cînd ne văd înotând în hainele vechi, cumpărate de la Klein, şi care sînt prea largi pentru mine şi cam lungi pentru Musa, ceea ce provoacă zîmbetul şi simpatia acestei lumi libaneze, inteligentă, cultivată prin voiaje, care vede în noi două biete zdrenţe omeneşti, nevinovate şi pline de haz. Cred, chiar, că ei ne iubesc puţin, fiindcă îi văd inter esîn-du-se mereu de soarta noastră. Ar voi să ne vadă astâmpăraţi de pe drumuri, să ne „întemeiem un cămin”.

i- *Meskini*! Săracii! şoptesc ei, compătimindu-ne.

Iar femeile ne privesc, galeş, cu ochii lor mari şi negri, în timp ce capul familiei ne toarnă rachiu, îndoit cu apă.

- Da! fără îndoială, accentuează Solomon. Chiar mă şi străduiesc să le înlesnesc o viaţă mai bună. Vor fi tovarăşii mei de afaceri. Musa o să-şi aducă familia din România. Cît despre Adrian, ei bine! de ce nu i-am căuta o frumoasă logodnică libaneză?

Rosteşte cuvintele acestea, tocmai în momentul cînd o fetişcană din casă îl atinge în treacăt. O cuprinde pe după mijloc - oh! foarte părinteşte, adresîndu-i-se:

- Nu-i aşa, micuţo?

Dar „micuţa” o zbugheşte şi maică-sa răspunde în locul ei:

- Pe legea mea, da! De ce nu?

Mă gîndesc: „Asta e! Să ştii că-mi pregăteşte vreun voiaj de nuntă în America de Sud!”

Zilele ni se scurg astfel, pline de speranţă şi fără prea multe griji, cam pînă în august, cînd Klein ne pocni în cap cu realitatea aspră a vieţii. Dar trebuie să povestesc cum s-a întîmplat.

Munceam la Ghazir, de vreo zece săptămîni. Două şantiere terminate, iar al treilea început. Salahoream treispre-zece-paisprezece ore pe zi. Seara, după masă, picam morţi de oboseală. Klein ne găzduia, ne hrănea, ne spăla rufăria şi ne da ceva bani de buzunar, cînd îi ceream, patru sau cinci lire lui Musa, care le-a trimis la ai săi, la Bucureşti; o liră mie, pe care am cheltuit-o în tot acest răstimp. Ne-a pus la socoteală şi hainele vechi, o liră fiecare. Cu mînca-rea am dus-o foarte bine, ni s-a dat chiar vin şi rachiu.

Dar cine ar fi crezut că asta era aproape tot ce ni se cuvenea, după o muncă aşa de grea? E ceea ce aţn aflat abia acum, căci Klein a găsit o mie de pretexte ca să în-tîrzie la nesfîrşit facerea socotelilor cu noi.

- Lăsaţi! zicea. Ce vă lipseşte? Socotelile mele sînt vmai încurcate; nici nu ştiu cum stau. Şi apoi, trebuie să văd dacă mi se plăteşte exact cum ne-am înţeles. Libanezii sînt oameni cumsecade, dar cînd e vorba să plătească ceva. devin zgirciţi. La sfîrşitul unei lucrări îţi fac reduceri destui de importante, cu de la ei putere. Aşa-i obiceiul aici.

Ce ştiam noi? Şi apoi, puţin ne păsa. Nu se arătase, oare, Solomon preocupat să ne facă rost de-un cămin? Nu era el casierul nostru? Doar, Dumnezeule! tot Libanul o ştia. Asociaţii lui sau zilieri, Klein nu putea ignora truda noastră grea. Aşa gîndeam şi ne-am culcat pe-o ureche.

Eram cu mintea aiurea. Musa nu se gîndea decît „la marea mutare de la Bucureşti”, iar capul meu se sucise rău de tot de cînd cu eventuala „logodnică frumoasă, libaneză”.

Doamne, cît e de frumoasă iluzia! Singura alinare a săracului! Atîta timp cît ea ne-a legănat în acest Liban, ne surîdea parcă şi cerul, iar munca zilnică aproape n-o simţeam. Acum, fiindcă am vrut cu orice preţ să cunoaştem „sitauţia”, realitatea ne pare un iad. N-ar fi trebuit să cerem niciodată lui Klein să ne facă socotelile.

Poate că am fi continuat încă multă vreme să plutim în vis, dacă o întîmplare neaşteptată n-ar fi silit pe Musa să-şi ceară „toţi banii”. Scriind la Cairo că a devenit mare antreprenor la Ghazir, Sara şi Titel l-au crezut pe cuvînt şi ne-am pomenit cu ei peste noi, acum trei zile, ca doi porumbei căzuţi din cer. Doi porumbei, desigur, jumuliţi î Ei sînt slabi, flămînzi,

jerpeliţi. Bietul bătrîn a urlat de bucurie, cît l-au ţinut băierile inimii.

Dar asta nu era totul. Musa tocmai se potolise şi găsise o cameră pentru păsările nenorocirii sale, cînd Solomon îi dădu lovitura de graţie. La cererea stăruitoare a lui Musa, ne arătă socotelile: după ce scăzu cheltuiala cu dormitul şi mîncarea, plus ceea ce am mai primit ca bani de buzunar, îi dădu lui Musa trei lire, iar mie una singură.

- E tot ce v-a rămas pînă astăzi! spuse, el cu răceală.

- Care „tot”? Care „astăzi”? răcni bătrînul, roşu de mînie.

Urmă o devastare de mai mare dragul. Tot ce putea fi sfărîmat în odaie, se prefăcu în praf şi pulbere. Prietenul meu nu-şi cruţă nici frumoasa-i narghilea; o sparse în capul lui Klein. Şi pentru că încercasem să-i apuc braţul, spre a înlătura o nenorocire, mă răsplăti cu o palmă zdravănă.

Musa a părăsit casa lui Klein, zbierîndu-i din prag:

- Peşte î Codoşule! Ovrei puturos!

Solomon îşi păstră, admirabil, sîngele rece. Urm!ndu-ne pînă în curte, îi întoarse vorba, cinic:

- Da, Musa,” sînt toate astea!... Dar dacă aş fi fost eu..peştele” frumoasei tale Sara şi nu „crapul” ăsta bleg care-i Titel, voi aţi-fi fost cu toţii bogaţi;

Bătrînul se întoarse şi-l scuipă în faţă. Celălalt adăugă:

- Şi acum, fiţi atenţi: puteţi veni oricînd să vă reluaţi munca. Vă primesc.

Musa, fără să se mai întoarcă, se bătu cu mîinile pe şezut şi~i dădu cu tifla. Din fericire, pentru noi, nimeni n-a fost martor la această mascara.

Da î Din fericire... Fiindcă nu eram întru totul încredinţaţi că Solomon ar fi avut toate păcatele, iar noi toate dreptăţile din lume. Da! eram jefuiţi, exploataţi, dar la asta ar fi trebuit să ne aşteptăm, în ciuda tuturor promisiunilor măreţe ale lui Klein. El n-ar fi putut să-şi ducă acea viaţă de pase, dacă n-ar fi avut obiceiul ca, la o împărţeală, să-şi rezerve partea leului.

Şi apoi, să fim drepţi: mese pentru muncitori erau toate acele ghiftuieli cu care ne răsfăţa patronul nostru?

Toate acele fripturi zilnice, acele prăjituri, acele vinuri, acel rachiu şi acele narghilele? Nu ! Un muncitor din vremea noastră, chiar cîştigînd berechet, nu poate trăi; aşa de bine,

decît cheluindu-şi toţi banii. Ceea ce era, dealtfel, şi concluzia lui Klein.

Acum sîntem descumpăniţi. în sat se ştie ca ne-$m certat. Nu se ştie că ne-am pocnit cu narghilele în cap, că i ne-am scuipat în obraz şi ne-am bătut dindărătul. Se crede tc-a fost o ceartă trecătoare între... „asociaţi” E un noroc. ^Fiindcă n-a spus nimeni că n-o să ne înapoiem la Klein, ' mai ales Musa care are de hrănit trei guri şi de plătit două chirii.

- E adevărat c-am vrut să-mi am familia lingă mine! lise tîngui Musa. Dar nu pe asta!

în ce mă priveşte, n-ar fi fost de mirare să părăsesc | <jrhazir-ul. Farmecul s-a destrămat. Nu-mi mai place, Cîr-păcit, visul nu mai este acelaşi. Deci, trebuie să plec. Dar.

unde oare în această Turcie despotică? Şi fără un ban. ||Şi, de astă dată, singur, înfiorător de singur! Nici Mihail, mici Musa! Ah, mamă, cred că se apropie clipa cînd voi pvea mare nevoie să-ţi simt buna ta mînă fierbinte, pe inima mea îngheţată.

Totuşi, mă simţeam aşa de bine, aşa de mulţumit de |şoarta mea. Un blestemat de cîine visător, ca mine, ce |poate cere vieţii, mai mult decît un coteţ bun, o hrană [Îndestulătoare şi dreptul de a nu se simţi în lanţ? Aveam |mult mai mult: un patron care ştia să-mi hrănească visele, |ea nimeni altul. Cu fiecare zi care trecea, el mi-apropia fimaginea acelei frumoase adolescente libaneze, care poate Eţiici nu dorea o haimana de teapa mea, dar pe care Klein se făcea forte să mi-o arunce în braţe. Cît priveşte viaţa 'mea de mîine, n-aveam decît s-aleg: o cabană, de îndată pe malul Mediteranei, un vagabondaj fantastic, în tovărăşia,lui Klein, în munţi Anzi din Chile sau chiar pe amîndouă, dacă inima îmi poftea inima. Solomon Klein nu cunoştea imposibilul. Ca să mi-o dovedească, într-o zi s-a ^amuzat, răsfoind un album uriaş, unde miide fotografii mari îl înfăţişau în mii de poziţii, în o sută de puncte ale globului: în Brazilia, în Argentina, în Egipt, în Japonia, în Indii, în China, - peste tot fiind înconjurat câ un mare senior.

Cred că adevărul este acesta: lui Klein îi place, mai jnult ca orice altceva, să facă pe patriarhul, să-şi aibe micul anturaj, oameni care să-l linguşească. Desigur, punea pe alţii să

muncească, dar dacă se întîmpla să fie lipsă de lucru, nu arunca pe nimeni în stradă:

- Altădată aveam cinci lucrători, pe care îi consideram ca făcînd parte din familie. Ani în şir am trăit în cea mai desăvîrşită înţelegere. Cînd au venit la mine, erau aproape adolescenţi. M-au părăsit, capi de familie. Eu le-am găsit nevestele. Pe trei dintre ei, chiar poţi să-i vezi. Sînt antreprenori zugravi, la Beirut, graţie ajutorului meu. Dacă o să le vorbeşti, n-or să înceteze cu laudele la adresa mea. Cu toate acestea, nu le-am dat un salariu fix: pensiune completă, bani de buzunar şi, la sfîrşitul anului, o mică parte din beneficiu. O lună din trei n-avea de lucru. Ei bine, du-te şi întreabă-i: cînd erau mai fericiţi., astăzi, sau cînd munceau sub ordinele mele?

Klein rînji:

- Ah…. Musa îşi închipuie că-i aşa de uşor să găseşti de lucru, să te hrăneşti omeneşte, să plăteşti chirie, să te îmbraci şi să nu-ţi lipsească bani de buzunar? Încă n-a observat, la vîrsta lui, că jumătate din cei născuţi săraci, ca noi, tustrei, nu reuşesc să mănînce pe cît le este pofta? Nu vede el că, în afară de cîţiva cocoloşiţi de soartă, întreaga viaţă omenească este redusă la o luptă crîncenă pentru un pîrlit de mai-bine material? Nicidecum pentru un pic de libertate! Eşti convins? Nu prea!

Oh ! O ştiam din experienţă! Şi faptul că cele mai sumbre gînduri ale mele erau confirmate de un om dife moralmente de mine, acest fapt îmi îngheţă inima, mai mult ca de obicei. Simţii, deodată, că mă apropia ceva de acest peşte faimos, care, în mod sigur, a trăit din munca altora, practica imoralitatea făţişă, dar pe care îl vedeam în stare să sufere pentru libertatea sa şi, mai ales, să continue a vrea binele celui care-l scuipase în faţă.. Acest sentiment, ei bine, îl socotesc drept o putere sufletească, chiar de s-ar afla într-o baltă de mîrşevie. Şi ştiu să iert mult, celui care cu o lovitură de picior respinge una din cele mai dăunătoare dintre infirmităţile noastre morale. Căci încep să mă conving, mereu mai mult, că cel mai mare rău, care împiedică omenirea să fie fericită, este orgoliul ei nemăsurat, neputinţa noastră de-a

înţelege zădărnicia unei insulte, de a trece peste ea mai departe.

Vrui să ştiu mai mult în direcţia asta şi, la capătul primei săptămîni de la cearta noastră, mă dusei să-l găsesc pe Klein, pe şantier. Era într-un halde plîns. Ajutat de un ucenic, se dădea de ceasul morţii ca. să termine, fără noi, lucrarea grea începută sub conducerea lui Musa; dar nu reuşea deloc. Nepriceperea sa în ale frescii şi în proporţia tonurilor la falsele-ciubuce, stricase tavanul, într-un hal aproape ireparabil. Nenorocitul îşi dădea seama, dar nu-şi trăda amărăciunea. Mi se făcu milă de el:

- Vrei să te ajut, ca să termini această cameră? li spusei fără a sta pe gînduri.

Solomon, cu faţa şi pieptul totuna de culori, mă privi cu ochii lui lipsiţi de expresie, care semănau cu ai unei pisici speriate:

- M-ai obliga nespus, dar... nu te temi de fulgerele lui Musa?

- E posibil să mă acuze de. trădare. Nu sînt însă sigur, pentru că n-avem decît foarte puţini bani. A trebuit să plătim chiria pentru două camere şi să trăim, tuspatru, o săptămînă întreagă, fără să cîştigăm un ban.

- Bine. Vino mîine dimineaţă la lucru. îţi voi dubla leafa pentru săptămînă de lucru. Aşa că o să-i poţi da lui Musa o liră, două, ca să nu crape de foame.

Klein avea deci milă de soarta bătrînului. Spre marea mea mirare, Musa îl răsplăti cu înjurături, ceea ce mă mîhni, mai ales că, vrînd să-i ofer lira pe care Solomon avusese bunătatea să mi-o dea, el mi-o aruncă în faţă:,

-: N-am nevoie nici de pomana lui, nici de a ta. Semăi naţi ca două picături de apă. El, un mizerabil; tu, o Iudă. Pleacă! Du-te să stai la el! Lasă-mă singur!

Bietul meu prieten împingea nedreptatea, pînă la a mă izgoni din culcuşul meu. Plecai, ca să nu-l îndîrjesc. Ieşind, trecui prin camera Sarei şi-i lăsai piesa de aur, care fu primită fără mofturi de cei doi amanţi, a căror mizerie” întrecea marginile. Regretau amarnic că veniseră la Ghazir şi-i reproşau lui Musa că-i înşelase.

- De ce ne-a scris, că a devenit mare antreprenor în Liban? se oţăra. Titel.

Despre bar nu mai era vorba. Şi chiar orice speranţă de salvare le părea absurdă, în mijlocul acestei pustietăţi H)imtoase. Aşa că iluzia fiind eternul lor stimulent, în discuţie, dispariţia ei îi arunca într-o tăcere care-i făceau stupizi. Sara, însă, era mereu adorabilă, mereu însetată de.aventurăşi gata să se înflăcăreze de ideile cele mai copilăreşti. O găsii, totuşi, mai puţin îndrăgostită de Titel. S-ar fi putut spune că, de cînd se afla la Ghazir, prezenţa lui o apăsa, ba chiar o speria cu noile lui apucături de-a şterpeli tot ce-i cădea în mînă, prin băcăniile satului. O dată ne-am dus împreună pentru nişte cumpărături şi m-a făcut, fără să vreau, complicele lui. După ce-şi garnisise enormele-i buzunare, a strecurat şi într-ale mele două cutii cu sardele. Mi-a fost imposibil să le scot şi să le pun la loc; dar, îndată ce ieşii afară, o luai la goană, azvîrlind cit-colo blestematele sardele, pe care Titel le culese cu prompţi tudifie.

Sara era furioasă de apucăturile lui Titel, dar el nu se sinchisea, ajungînd, pînă la urmă, să „opereze” din vanitate:

- Ah, trebuie să mă vezi! îmi povesti într-o zi. îi spun negustorului: „Vreţi să-mi daţi să văd sticla aia de sus, din raft?” Ei bine, ca să-mi pot umple buzunarele cu cren-vurşti şi sardele, luminări, chibrituri şi ţigări, n-am nevoie decît de sfertul de ceas, cît îşi pune negustorul scara, se urcă, ia 'sticla şi coboară, bineînţeles mereu cu spatele la mine. Te asigur că aş putea să-i fur, astfel, toată prăvălia, cheltuind de fiecare dată doar zece metelici.

Mititica îi strigă, roşie de mînie:

- Da, te grozăveşti, ca şi cum ai avea pentru ce să fii mînclru, jefuind un biet ţăran, care este, ca şi tine, un mare puturos. Dar, lăsînd la o parte morala, gîndeşte-te la situaţia tatii cînd, într-o zi, cineva care ar intra pe neaşteptate în prăvălie, te-ar surprinde cu mîţa în sac. Deci, te rog să încetezi, sau te spun tatii!

Titel ştia atunci să facă pe întristatul, rol jucat de minune şi care-i aducea un val de sărutări: y

- Haide, micuţul meu lup, nu te bosumfla! Eu îţi spun ceea ce este: de ce să păcătuieşti furînd, cînd tu păcătuieşti şi aşa, într-un fel care te face destul de vinovat faţă de legile acestei ţări absolutiste! Nu-i aşa, micuţul meu?

într-adevăr, „micuţul” păcătuia destul, într-un „fel” asemănător celui al lui Klein, cu deosebirea că el trecea drept maestru, fără concurenţă în acest mare Liban, al cărui Valiu, satrap absolut în regiune, îi preţuia pe faţă acea calitate, înfruptîndu-se uneori di „foloasele” ei. Bunilor libanezi le plăcea, din temperament, să ignoreze afacerile care nu-i priveau şi care nu-i păgubeau. Dar nimic nu-i împiedica să ştie că guvernatorul şi Klein făceau adesea, împreună, partide de călărie. Se ştia acest lucru în toate satele. Dar nimeni nu sufla o vorbă. De ce să comentezi favorurile Valiului? Era de-ajuns să priveşti din pragul dughenei sau al cafenelei din piaţă, cum, în cîte o dimineaţă, sosea în trăsură un locotenent bine cunoscut, mereu acelaşi, care mergea drept la Klein, fără să vorbească cu nimeni, doar răspunzînd graţios la saluturi. în aceeaşi seară, trăsura cobora in goană şi, alături de locotenent, putea fi văzut Klein, care şi el răspundea la plecăciunile sătenilor.

Cînd am asistat pentru prima oară la acest mic spectacol, pretinsul meu patron tocmai încheia sezonul lucrărilor de zidărie. Vara îşi dădea încetişor sufletul, la Ghazir, iar din scurta mea răfuială cu Musa nu mai rămăsese decît o vagă amintire. Şi cum cea mai mare parte din timp ne-o petreceam în cafeneaua satului, singura dealtfel, unde se afla o terasă modestă şi unde abia avea loc pentru un scaun, furăm prezenţi la sosirea şi plecarea trăsurii lui Solomon.

Dar, între sosirea şi plecarea trăsurii/avu loc un eveniment încă necunoscut la Ghazir, care emoţiona pe localnici: la ora aperitivului, trimisul guvernatorului şi Klein apărură împreună şi se aşezară pe terasa cafenelei; au stat la taifas, curtenitor şi discret, ca şi cînd n-ar fi fost nimic. Totuşi, fiecare înţelese că onoarea şi excepţia asta de la regulă se datorau prezenţei Sar ei printre umilii consumatori ai cafenelei. Şi de ce n-aş spune-o î în faţa importanţei evenimentului, nu numai Sara şi Ti tel nu-şi mai încăpeau în piele, ci însuşi bravul meu Musa. în sfîrşit!...' Poate că guvernatorul va catadicsi să arate Sarei dovada mărinimiei sale! Dintr-o lovitură, ar fi toţi salvaţi î *Inch Allah*!

Musa îmi explică,,chestia”, cîteva ore mai tîrziu î

- Tu ştii că sînt gata oricînd să-mi sugrum cu propriile-mi mîini acest copil, care mi-a făcut de rîs familia..: dar fiindcă a vrut să devie o paciaură, barem să nu fie o proastă! Pricepi ?

- Da, pricep... Numai că... îndrugai, oarecum nelămurit.

Bătrînul avea nevoie de întreaga mea aprobare:

- N-am dreptate? Spune-mi, Adriene I

. Pe drumul singuratic-pe care mergeam, îşi desfăcu larg braţele, în faţa apusului de soare...

- Ai dreptate, Musa... Numai că...

- Numai, ce?

- Mă gîndesc la Klein, care şi-a dădăcit sora, cumnata, apoi propria sa nevastă, cum să se prostitueze, nu pe trei coţi de stambă, ci pentru un pumn de aur..,

- Solomon e un peşte! Nu este acelaşi lucru, prostule!

Tăcui. Desigur, noi nu eram peşti, afară de Ti tel. Pentru noi, ceilalţi,. era de-ajuns ca Sara să ne-aducă, într-o zi, un pumn de aur, şi care ne-ar fi salvat pe toţi! Atît !

Fiindcă, la drept vorbind, altă speranţă de salvare n-aveam. Libanezii ne făgăduiau întruna lucrări mari, dar nu ne dădeau decît cîrpăceii: o tejghea de curăţat, un cufăr sau o poartă de vopsit; rareori un tavan sau temelia unei case de zugrăvit din nou. Asta ne-aducea atît cît să putem mînca pe sponci o dată pe zi, să ne procurăm puţin tutun sau să ne plătim narghilele de-o para, pe care le fumam fericiţi şi disperaţi, contemplind cînd aureorele, cînd crepuscurile mediteraneene, a căror splendoare se aşternea în sufletele noastre, ca o mărturie de prietenie cerească. După atari popasuri răscolitoare, cînd fiecare debita tot ce-i trecea prin cap, fără să ne contrazicem, ne regăseam totdeauna forţa de-a lupta.

Dar la ce rezultat ne ducea? Desigur, la mai nimic: încă un cufăr de mozolit, încă un tavan de zugrăvit, lucruri ' mărunte pe care le smulgeam cu forţa de la localnici şi care nu ne îngăduia să ridicăm ancora de-aici. Dar principalul nu sta în întregime în asta, ci în elanul de a înfrunta şi de a merge neabătuţi drept înainte, care ne oţelea voinţa şi ne apăra de ravagiile *inimii acre* cronice: această *inimă acră*, pe care în Egipt am văzut-o rozînd sufletul unor vagabonzi, şi care n-aveau nici măcar scuza că se află într-o nenorocire asemănătoare cu a noastră.

Da, bineînţeles, sîntem ridicoli. O vedem din zîmbetele compătimitoare al ţăranilor, la spectacolul vieţii noastre incoerente: extaze nebune, dimineaţa, la simpla atingere cu natura înconjurătoare; ambalările noastre în faţa ne-număratelor privelişti cotidiene, a văilor singuratice sau ale mării, pe care o descoperim după umblet istovitor; cantitatea de forţă pe care o risipim zilnic, încăpăţîmndu-ne să găsim,,marea ocazie de muncă”', izbăvitoare şi pe care n-o vom întîlni niciodată. în sfîrşit, această acomodare operativă cu mizeria -- ceea ce face pe localnic sa creadă că sin tem incapabili a ne da seama că situaţia noastră pe-s nibilă, în acest sat - nu s-ar putea prelungi la infinit, mai ales după mutarea, foarte apropiată, a celui care ne-adusese acolo.

Ah! Ce uşor le este acelora care posedă o cît de mică bunăstare, şă zeflemisească şi cîteodată chiar să judece sever existenţa agitată a celui care nu mai are decît dez-nădejdea-i tandră pentru a-l înţelege, iar cerul pentru a-i încălzi ciolanele rebegite!

Dimineaţa, cînd sărim din pat, dacă ziua se anunţă frumoasă, noi ştim că asta este singura porţie de fericire din ziua aceea. Şi că e un mare noroc să putem face atîta caz de ea, deşi stomacul ne este gol şi nimic nu ne garantează că o să găsim mijlocul de a-l umple, măcar o dată, pînă seara. închipuiţi-vă, acum că ziua care începe este lugubră şi trebuie s-o trăim, de la un capăt la altul, sub un cer de plumb de-asupra capului, cu o burniţă cumplită care ne împovărează umerii, cu apă în pantofii scîlciaţi, obligaţi să batem străzile, mereu în căutarea unui codru de pîine.

Bunule Dumnezeu! Ce însemnătate mai poate avea o zi radioasă sau una lugubră, în ochii omului care, la deşteptare, dimineaţa, are de îmbrăţişat o femeie frumoasă şi copii la fel de frumoşi, are de condus o mică afacere înfloritoare şi are de apărat o bunăstare frumoasă?

Aşa că, nu poate fi judecat un om, pînă ce nu ai bunătatea să te aşezi în locul lui. Numai aşa am fi înţeleşi, de * ce ţopăim ca doi viţei la vederea soarelui care răsare şi care ne îmbrăţişează cu căldura lui; şi că ne începem ziua prin fapta aparent necugetată de-a ne duce drept la cafenea, unde ne lăsăm ultimii metelici, în schimbul a două cafele şi a două

narghilele, pentru ca apoi tolăniţi pe terasă, să ne ameţim în bătaia soarelui generos, care ne jmîngîie şi ne spune: „Da! iubiţi-mă cu toată puterea, voi ţaştiâ, care nu mă aveţi decît pe mine!”

Aceasta-i realitatea: n-avem nimic de iubit în această zi care începe, nici acasă, nici afară din casă şi totuşi nu voim să murim şi nu putem trăi în duşmănie. Puterea noastră stă în a iubi ceva, fie şi un astru! Ţinta dragostei nu are nici o importanţă, dragostea în sine este totul! Dovada fecundităţii ei: părăsim terasa, fără să ne pese de mizeria care ne paşte şi o pornim la drum, însufleţiţi de dorinţa de-a trăi, chiar flămînzi, plini de păduchi, sub acest cer care niciodată nu întreabă pe cei săraci de ce nu sînt şi ei bogaţi! Părăsind terasa unde ne-am desfătat atît de bine şi pornind la drum, ca doi cîini hotărîţi să găsească undeva un os de ros, ni se întîmplă uneori ca să ni se facă deodată lehamite de cinstea noastră de muncitori, de care nimeni n-are trebuinţă. Şi atunci, Musa, care-i mai bogat în idei decît mine, zice:

- Am găsit! Azi nu vreau să caut de lucru, ci să cerşesc! Urmează-mă!

- Să cerşeşti la Ghazir?

- Nu la Ghazir; vom merge la emirul din Malmetain! E senior musulman; îi voi vorbi turceşte.

- Seniorii nu primesc cerşetori.

- N-o să ne prezentăm cum spui tu. Totuşi, ai grijă ca salamalecul tău să fie tot atît de frumos ca şi al meu, căci voi intra primul şi-i voi face unul nemaipomenit.

- Arată-mi-o!

- Ai dreptate! spuse Musa, oprindu-se brusc. Trebuie să fac o repetiţie, chiar şi pentru mine.

Bătrînul transpira, cu broboane mari. Sincer emoţionat, îşi cabra, ca la armată, corpul de statură măruntă, apoi şi-i roti scurt, cu faţa spre soare, ca şi cum ar fi fost emirul; şi în timp ce mîna dreaptă se îndrepta boiereşte spre frunte şi buze, pentru a se opri pe piept, trunchiul corpului desenă o impecabilă linie curbă, „înainte. Îşi îndreptă corpul cu uşurinţă şi mă privi, plin de speranţă, ca şi cum m-ar fi întrebat dacă îşi va mai revedea vreodată familia de la Bucureşti.

- Ei, Adriene? Cam cît crezi tu că valorează salamalecul ăsta?

- Nu ştiu cît valorează, zisei - într-adevăr zdrobit - dar îmi dau seama că n-o să fiu în stare să-l execut, nici măcar stîngaci. Prea este complicat!

- Se poate! spuse prietenul meu, neliniştit. Uite, atunci, tu îl vei face pe al tău nu în faţa emirului, ci puţin mai în spatele meu. Eu voi executa cele ce ai văzut şi poate că ne va scăpa de mizerie. înainte, băiete! Ia priveşte marea şi vezi cît este de-acoperită, azi, de talazuri spume-gînde. Niciodată n-am văzut-o atît de frumoasă. Numai s-o putem admira mîine, la prînz, cu burta plină. Ajută-ne, Doamne Isuse, şi tu Moise, şi tu Mahomet 1

Valea pe care o coboram, se deschidea, ca pentru a privi universul întreg. O aruncătură de ochi nu-ţi ajungea să îmbrăţişezi întreaga feerie ce se desfăşură în zare: o mare de-un albastru închis, brăzdată de spumă, care începea de la picioarele noastre, preiungindu-se în depărtări, înghiţind pămîntul şi unihdu-se cu cerul. Şi toată această imensitate prietenoasă în care ne aflam ca şi pierduţi! Şi această singurătate primitoare, această linişte ospitalieră, acest soare tomnatic arzînd ca în iunie şi revăr-sînd asupra mării valuri de culori, ale căror nuanţe se modificau văzînd cu ochii! Nu î se afla, acolo, prea multă frumuseţe, prea multă măreţie pentru sărmana bucurie a doi oameni flăminzi, care-şi puneau toată speranţa lor de salvare în reuşita unui salamaiec.

Emirul, sau nlai bine zis turcul bogat ce se numea astfel, locuia chiar pe acelaşi drum, îndată după Malme-tein, O frumoasă casă pătrată, cu un etaj, aşezată în mijlocul unei curţi imense. Klein ne vorbise adesea de el, ca de un client posibil şi îşi propusese să-l viziteze într-o zi. Am fost noi cei care i-am. bătut în poartă, cu inimile tre-murînde.

- Of! suspină Musa,. o să-l blagoslovesc pe emirul ăsta, dacă o să vrea să ne dea de lucru, care să ne permită, la capătul unei luni, să alungăm această mizerie, prea lungă şi îndobitocitoare. Dar mă întreb clacă nu cumva So.' lomon nu ne-a luat-o înainte şi ne-a suflat norocul!

Un servitor arab, cîinos, întredeschise poarta şi, pe un ton morocănos, ne întrebă ce dorim.

- Să vorbim cu emirul, strigă Musa, din răsputeri, întîi pe turceşte, apoi pe arăbeşte şi, presimţind că celălalt se

pregătea - ca răspuns - să plece şi să ne închidă poarta în nas, îşi vîrî corpul pe jumătate în deschizătura porţii.

- Emirul nu-i acasă! bolborosi sluga, împingîndu-l pe Musa afară.

- Şi dacă-i acasă? replică bătrînul, spre marea mea mirare.

- De unde ştii? întrebai.

- Am văzut umbra unui om, care ne priveşte, de la primul etaj, înapoia perdelelor.

într-adevăr, o mină dădu perdeaua la o parte şi ciocăni în geam. îndată, arabul deschise poarta cea mare şi ne introduse, pe uşa principală, într-o vastă sala, al cărui tavan, bogat decorat în stil arab, avea zugrăveala cam ştearsă. Călcam pe covoare superbe. Multe divane, taburete şi scăunele.

Nu îndrăzneam să ne aşezăm, nici să vorbim. Musa mă atinse cu cotul şi-mi arătă tavanul clipind maliţios din ochi. Şi iată-l pe emir, într-un halat de mătase şi cu narghileaua în mîna, un bărbat frumos, oacheş, care nu zîm-beşte, cum e obiceiul, atunci cînd vrei să înlemneşti de frică pe doi amărîţi ce dau buzna la tine, deznădăjduiţi, Dar Musa nu-şi pierdu cumpătul. Dimpotrivă, îşi începe faimosul salamalec, adăugîndu-i noi graţii şi pe care-l termină aruncîndu-se la picioarele emirului şi sărutîndu-i poala halatului; în timpul acesta, eu rămîn în picioare, descumpănit, cu salamalecul ratat, înlemnit într-o poziţie nici umilă şi nici demnă, dar probabil, destul de jalnică pentru a mări ţragi-comicul situaţiei noastre şi a-l hotărî pe musulman să se.apropie, să-mi surîdă de astă dată, să mă ia de braţ şi să mă aşeze pe un divan; apoi, întorcîn-du-se către Musa, să-i dea mîna şi şă-l invite să ia loc lingă dînsul.

- Vorbiţi, domnule! îi spuse emirul în turceşte. Atîta-i trebui. Prietenul meu o luă la goană, ca un cal de curse. Adoptînd curajos limbajul confesiunii sincere, totale, singura care poate să înduioşeze chiar o inimă împietrită, Musa istorisi emirului toată drama familiei sale. Nu ştiam turceşte, dar îmi fu uşor să urmăresc fazele povestirii, pe care bătrînul o înfăţişa cam hazliu, cînd mişcat pînă la lacrimi, sub privirea întunecată a auditorului.

Emirul, taciturn şi continuînd să fumeze, nu trăda nici emoţie, nici indiferenţă, ci pur şi simplu un interes plin de înţelegere. Ne serviră cu două cafele turceşti şi cu plouă narghilele, onoare obişnuită la musulmani, dar la care noi nu ne aşteptam, într-o casă unde intrasem ca cerşetori sau cam aşa ceva.

Dinaintea.acestui gest de stimă, Musa izbucni şi mai înflăcărat, lăudînd foloasele picturii murale, care salvează o clădire de la ruină şi-şi tot ridica privirea şi braţele în sus, ca să arate numeroasele crăpături ale tavanului. Emirul îl ascultă cu acelaşi interes, fără să se uite la tavan. Cînd Musa sfîrşi de vorbit, după o oră, emirul se ridică nervos, ne rugă să aşteptăm şi dispăru. Bătrînul se răsturnă pe spate, epuizat, asudat:

- Am pledat bine cauza noastră?

- Ca un prinţ al elocinţei!

- Şi care crezi tu că o să fie rezultatul? O să punem, în sfîrşit, laba pe lucrarea care să ne scoată din nevoie sau încă o dată n-o să fie nimic?

Răspunsul fu apariţia slugii care ne primise. Dădu prietenului meu un plic, în care se afla o liră turcească, ne făcu o temenea, bolborosind cîteva cuvinte pe care nu, le-am înţeles şi ne deschise uşa. Ieşirăm iute, ca muşcaţi de-o viespe.

în drum, soarele şi singurătatea completau totul. Trecuse ora prînzului. Musa mă privi zeflemitor, abia stă-pînindu-şi un hohot de rîs:

- Ei «bine, Adriene, mereu aceeaşi poveste, nu-i aşa? Nu se poate spune că emirul n-a fost drăguţ. Doară ştii că în Turcia cerşetoriile sfîrşesc. uneori, cu totul altfel! Cu atît mai rău, dacă trebuie să nu-i mai văd pe ai mei! Şi-acum, haide să ne oferim un mic.chiolham!

Ne aflam încă în faţa marii porţi de intrare a trăsurilor şi, îndreptîndu-mi privirea spre fereastra de la etajul întîi, zării silueta emirului, înapoia perdelelor. Privea cum ne sfătuiam în mijlocul drumului prăfuit şi pustiu.

- S-o ştergem î spuse Musa, luîndu-mi braţul. Acum avem cu ce trăi o săptămînă; să~ trăim şi să sperăm, cu burta plină, toţi patru, mulţumită acestei lire căzute din cer.

Şi se opri ca să contemple piesa de aur, care strălucea în bătaia soarelui. Apoi, adăugă melancolic, reluîndu-şi drumul:

- Iată de ce, dacă într-o zi o să devii un mare satrap, niciodată să nu tai capul cuiva, înainte de a te convinge că omul acela n-a fost, măcar un ceas din viaţa lui, emirul de la Malmentain. Gîndeşte-te; cine ne poate garanta dacă acest atotputernic nu era pe cale să mîngîie o femeie, în clipa cînd noi făceam tărăboi la poarta casei sale şi că, în loc să ne ofere cafea, ciubuc şi o piesă de aur, putea foarte bine să ne trimită în surghiun?

i Solomon Klein, după ce petrecuse două zile în tovărăşia guvernatorului, se înapoie la Ghazir, într-o seară, către ora opt. Cu aceiaşi trăsură în care se aflau şi doi ofiţeri de poliţie din Beirut. Titel părăsea satul, o oră mai tîrziu, la invitaţia cam autoritară a poliţiştilor, care refuzară explicarea acestui act arbitrar. Ţipetele Sarei ne asurziră:

- Haide, tată, la Solomon, să-l rugăm să întervie, cît mai este timp!

Bătrînul îşi ascundea prost satisfacţia de, a-şi vedea, în sfîrşit, fata scăpată de proxenet.

- Să intervenim la Solomon? Te-ai prostit! Tu nu vezi că e mîna lui în această arestare.

- N-are a face! întovărăşeşte-mă pînă la el \

- Du-te cu Adrian.

în timp ce Sara îşi căuta mantoul, Musa făcu o temenea pînă la pămînt şi, mă îmbrăţişa, ţopăind de bucurie:

- S-a sfîrşit cu peştele! Trăiască despotismul! E şi el bun la ceva!

într-adevăr, aşa era! Se sfîrşise cu un,,peşte”, dar se ivise un altul, către care „destinul o împingea pe biata Sara. Tremurînd la braţul meu, în noapte, ea mă întrebă:

- Şi tu crezi cum crede tata, că aici e mîna lui Solomon?

- Nu ştiu ce trebuie să cred, dar nu e imposibil. Celor de teapa lui, le stă în fire orice.

- Atunci, Solomon e un tip foarte puternic! gemu ea.

- Da, nu-ncape nici o îndoială! Klein nu e un virme, ca Titel!

Mă opri, atingîndu-mi faţa cu respiraţia-i de copil şi mă întrebă tremurînd toată:

- Şi tu îl dispreţuieşti pe Titel, nu-i aşa? -: Sincer vorbind, ţi-o mărturisesc: da !

- Dar pe Klein nu-l dispreţuieşti?

- Ah î unde vrei s-ajungi? Detest pe toţi codoşii din lume, mai ales cînd ademenesc copile ca tine. Şi marea mea plăcere ar fi să-i văd pe toţi cu o piatră de gît, în fundul mării î Iată ce gîndesc. Aici, ca-n orice chestiune, cred că sînt şi peşti între peşti...

- Adică?

- Mă plictiseşti Nu-ţi mai spun nimic!

Mă întreb dacă Sara nu este puţin fascinată de toate cîte ne-a auzit vorbind despre ispăvile lui Solomon. îmi aduc aminte că într-o zi plimbîndu-ne singuri, în timp ce Musa şi Titel îşi făcea tradiţionala siestă, Solomon ne-a întîlhit, ca din întîmplare; ne-a oprit ca să ne spună că nu-i purta nici o pică lui Musa şi că e gata să se împace cu el, ceea ce, de altfel, ^noi bănuiam de mult. în realitate, însă, Klein căuta o ocazie ca să vorbească Sarei. Şi îi vorbi, cu ocazia acestei întîlniri, cu calmul şi puterea lui jTde convingere proverbială, o măguli cu iscusinţă, se jură pe toţi dumnezeii săi de curăţia sentimentelor faţă de I bătrîn şi ne părăsi, sorbind-o pe Sara, cu aceste cuvinte,

- Dacă vreodată aş putea să vă fiu de ajutor, contaţi pe mine!

Cred că de-atunci, Sara, tot „adorînd” pe Titel, se gin-dea adesea la Klein şi o idee năstruşnică îşi făcu loc în căpşorul ei. Probabil, vreo altă poveste cu un bar. Şi, în seara aceea, ea vruse ca eu să-i confirm gîndul. Ah, asta nu!

Il găsirăm pe Solomon.în biroul său, puternic luminat de două luminări mari. Era singur, îmbrăcat în costumul de călărie, care-l întinerea şi-l făcea frumos. Se vedea că aştepta vizita Sarei şi crezui că se va preface surprins. Spre marea mea uimire, mă înşelasem. Dimpotrivă, ne ului în sinceritatea sa afectuoasă:

- Vă aşteptam... rosti el, ieşindu-ne în mtîmpinare, ' la uşă.

Dar Sara nu-l lăsă să continue:

- Domnule Klein! Domnule Klein, hohoti în lacrămi. O aşeză într-un fotoliu:

- Te înţeleg, sărmana mea Sara! Trebuie să fie ceva îngrozitor pentru dumneata... Dar... el îşi cunoştea prea bine situaţia delicată. Trebuia să ştie că Turcia asiatică nu~i Egiptul şi... nu trebuia...

- Dar ce-a făcut, Dumnezeule? Ce crimă...

-...Crimă, desigur, nu! Dar a furat.

- De unde ştiţi?

- Eu nu ştiu nimic Dealtfel, nimeni n-o ştie precis. Dar satul e convins. înţelege-mă: în această gaură do munte, oamenii trăiesc de secole, fără ca nimic important să le tulbure tabieturile. Se cunosc între ei, cum un cocoş bătrîn îşi cunoaşte găinile sale. Ei ştiu, unul de la altul, ce e bun şi ce e rău. Astfel, poţi să găseşti printre ei tot ce ai vrea, afară de un hoţ! De lucrul ăsta, draga mea, fiecare garantează, aici, cu capul. Şi cînd, a doua zi după sosirea voastră aici, s-au observat furturi prin toate prăvăliile, ba chiar şi la farmacie, îndată au ghicit pe hoţ. Dacă nu i-au pus cătuşe la mîini, n-au făcut-o din respect pentru mine, care v-am adus aici. Liltenezii sînt firi înţelepte, ocolesc scandalul. Dar au depus plîngere, cerînd să fie scăpaţi de nepoftit Asta-i tot, micuţa mea!

Cîtă minciună se afla în adevărurile evidente pe care Klein ni le punea în faţă, doar unul mai ticălos decît el ar fi putut s-o dovedească. Oricum, Klein jucase magistral. Şi micuţa părea să-şi dea seama. După un moment de descumpănire, de reflecţie, Sara se ridică hotărîtă, cu ochii înotînd în lacrimi şi cu dorinţe puternice:

- Domnule Klein, într-o zi mi-aţi spus că aţi putea să-mi fiţi folositor. N-aveam decît să contez pe dumneavoastră...

Nu îndrăzni să meargă mai departe, deoarece privirea lui Klein era severă, în timp ce pentru mine, care-l cunoşteam mai bine, această severitate îmi spune: „Du-te, frumoasa mea! în acea zi, ştiam bine de ce îţi promiteam ajutorul meu”.

Sara se înarma cu cel mai drăgăstos surîs al ei:

- ...Ei bine, aţi vrea dumneavoastră să interveniţi în această împrejurare?

Bătrînul motan se prefăcu cuprins de-o nelinişte adîncă... Fumam. Klein rămase pe jumătate lungit pe un divan,

Aruncîndu-şi ţigara, se sculă şi-şi afundă privirea-i ştearsă în ochii negri ai Sarei*:

- Dacă vreau să intervin... Natural că vreau, cu dragă inimă. Totul este să ştim cu ce rezultate ne vom alege. Nu-mi place să mă compromit în intervenţii zadarnice. Dumneata ştii: în Turcia trebuie să ceri numai ceea ce se poate obţine, fără de care...

- Dumneata poţi obţine tot! strigă Sara, sinceră, convinsă. Şi apoi e inutil să-ţi spun că Titel nu s-ar mai reîntoarce la Ghazir. Ne vom duce aiurea.

Ea vorbea la plural, dar Solomon o înţelegea cu totul altfel.

- De ce spui „noi”? Chiar dacă îl scap de puşcărie - ceea ce nu-i sigur - el va fi expulzat numaidecît. Şi-atunci, cum o să-l întovărăşiţi, cînd cu toţii sînteţi în mizerie?

- Este adevărat! răspunse Sara, învinsă. Apoi: Ei bine! salvaţi-l măcar de închisoare, domnule Solomon.

- Vrei să spui, să încercăm a-l salva.

-..Sa încercăm?” Dar ce pot eu?

- Ce puteţi? Tokatît ca şi mine.

- Adică?x

Klein îi apucă amîndouă mîinile şi o ridică în picioare:

- Adică, uite aşa: mîine dimineaţă te aştept la ora plecării diligentei. Vom coborî împreună la Beirut.

Apoi ne conduse pînă la poarta din stradă.

Simţii în acea seară, înapoindu-mă acasă, că în curînd voi fi de prisos la Ghazir. Mîine, după plecarea matinală a Sarei, îl informai pe Musa despre pretinsa cauză a arestării lui Titel. Bătrînul sări:

- Aha! din cauza asta libanezii nu voiau să-mi dea de lucru, pentru că sînt socrul unui hoţ! De ce nu mi-ai spus că Titel fura? L-aşi fi denunţat eu însumi!

I - Lasă, e mai bine, acum. Dar altceva: după cele; petrecute ce ai de gînd să faci?

- Pe legea mea, nu ştiu ce să-ţi spun. Uite, cred c-aş face bine, dacă m-aş apuca şi eu de furat. Poate vor avea amabilitatea să mă expulzeze şi pe mine... în România!

- Lasă glumele, Musa! Nu eşti de părere că ne-am t cîştiga mai bine existenţa la Beirut sau la Damasc? Eu aştept înapoierea lui Solomon; îl voi ruga frumos ca să-mi dea o liră,

pe care, desigur, n-o să mi-o refuze şi voi pleca la Damasc. Vrei să mă însoţeşti?

Ne aflam încă în paturile noastre. Musa mă privi fix,, cu ochii lui trişti, care din ce în ce deveneau mai mici. pînă ce se închiseră într-o strîmbătură a feţei, şi brusc începu să plîngă:

- N-o să-mi revăd... niciodată... familia!

Sării din pat şi-i luai capul, strîngîndu-l la pieptul meu. Plînse în hohote, uşurîndu-şi inima. Apoi ne îmbră-carăm şi ne îndreptarăm spre cafenea. Afară nu era frumos. Se stricase vremea. In acea dimineaţă, consumatorii:,erau îmbrăcaţi ca pentru toamnă. Ne răspunseră la bineţe, cu politeţea obişnuită şi nu ne spuse nimic referitor la cele întîmplate în ajun. Se vedea cît de colo, că le era greaţă de noi. Fapt care creea, în cafenea, o atmosferă mohorîtă* unde cuvintele şi frînturile de conversaţie cădeau ca nişte ocări în timpul unei rugăciuni. Eram foarte mîhniţi.

E atît de trist, să te simţi alungat din sînul unei colectivităţi, unde toată lumea era amabilă şi în ochii căreia n-aveai să-ţi reproşezi nimic josnic!

Ne băurăm cafelele şi ne fumarăm narghilelele, fără a rosti vreo vorbă şi aproape fără să ne uităm unul la altul. Ne aflam acolo, în situaţia a doi condamnaţi la spîn-zurătoare pentru greşeli necomise, şi ne simţeam doborîţi yăzînd că societatea omenească se preocupă mai puţin ca să fie dreaptă, decît să aibe totdeauna dreptate împotriva individului. Fireşte, sînt prea tînăr şi fără experienţă, ca s-o pot judeca; dar, din cele-ce cunosc din trecutul umanităţii, nu pot uita că ea a confundat adesea marii oameni cu haimanalele. Şi coborînd pe scara valurilor spirituale, vedem că-i de-ajuns să manifestezi cele mai mici veleităţi de independenţă, de rezistenţă în faţa mentalităţii comune consacrate, pentru ca societatea să te suspecteze şi să înceapă a-ţi bara calea către locurile pe care ea le rezervă numai celor care se feresc s-o contrazică sau s-o răstoarne.

In satul Ghazir, n-aveam altă vină, în afara aceluia de-a fi venit aici, ca să eşuăm ca nişte epave. Nu voim să trăim pe spinarea nimănui şi sîntem gata să ispăşim crima de vagabondaj, executînd lucrările cele mai grele şi mai prost plătite. Dar, după asta, nimeni nu ne poate refuza dreptul la

existenţă; chiar la această existenţă,,dezordonată*4, ce ne-a plăcut s-o alegem; şi nici să fim socotiţi mai puţin demni de stimă, decît băcanul care în fiecare zi deschide şi închide uşa aceleaşi prăvălii, timp de cincizeci de ani. Căci, fără curajul vînturătorilor de ţări de teapa noastră, America nu şi-ar fi revărsat niciodată bogăţiile în dughenele satelor de pe întreg pămîntul.

Aşa că noi îndurăm nedreptatea oamenilor care fac numărul şi legea, chiar pe această biată terasă a unei dughene, de unde încă nu îndrăznesc să ne alunge - dar asta nu va întîrzia! - şi clin care cauză ne simţim atît de trişti, de parcă am fi ostateci la canibali. Culmea nenorocirii, soarele ne refuză azi binefacerile sale. Aerul e umed, tremurăm. Văile sînt înecate într-o negură deasă, care întunecă zarea. Nu ne rămîne decît să ne căutăm alinarea în fundul inimilor noastre rănite.

Ne pregăteam să ne ascundem de fiinţele omeneşti, zăvorindu~ne în camerele noastre, cînd iată că servitoarea lui Klein ne aduce două scrisori, cîte una pentru fiecare, ca să nu se bucure numai unul, iar celălalt să continuie a frămînfa gînduri negre.

Scrisoarea mea este de la îndureratul Mihail, care îmi scrie de la Sfintul-Munte, mfăţişmdu-mi stări de lucruri cinice, după cum urmează:

„Trăiesc aici în beatitudine. Nimic nu mă sîcîie. Toate «jdroblemele» cu care mă ştiai preocupat altădată, astăzi îmi par copilării. Sîntem nebuni, cînd credem că, într-o zi, omul va fi mai bun de cum e azi. Nu va putea să fie rrnai bun, pentru că nu are suflet. Nu are decît burtă ş sex. Are, de asemeni, şi puţină inteligenţă, dar asta nu-l sufletul. Dovadă, acest stareţ de aici: e un porc dintr< I cei mai mari î Mă ţine pe lîngâ el şi-mi spune că-i din simpatie. In realitate, îi e frică să nu apun «prostii» sclaviloi pe care îi exploatează. Puţin îmi pasă. Mîncăm ţipari, mi I nunaţi şi delicioşi, pe care «fraţii» îi pescuiesc în mare | tremurînd de frig, zile şi nopţi! Nu mai vorbesc de cla-l ponii pe care îi îndoapă, dar pe care nu-i mănîncă deci ^stareţul şi invitaţii săi. Cît despre vinurile cu care udăn ^aceste bunătăţi rare, poate c-ai auzit şi tu că Sfîntu-Munt< le fără pereche în produse foarte fine, datorită grijii «fra-ţilor» noştri devotaţi, din care nu gustă nici o

picătură (Şi bine fac î Să bea apă de mare!) M-am îngrăşat mul I şi barba mi-a crescut impresionantă. Nu o voi rade. *Asti*; place femeilor de-o anumită vîrstă şi... avere, printre care î - la plecarea de aici - trebuie să-mi caut «doică» (Hm te jigneşte vorba asta?) Fiindcă, în curînd, voi fi la capătul noviciatului şi porcul de stareţ mă va soma să ale£ între raiâa călugărească şi haina civilă. Şi atunci, dragu I meu idealist, voi fi silit să părăsesc această frumoasă viaţ£ „ monahală, care cuprinde desigur multă lene, ţipari, claponi şi vinuri Tnme, dar şi plicticoase rugăciuni şi destula pederastie obligatorie, pe care o dispreţuiesc, şi într-un cas şi în celălalt, ceea ce îl cam întărită pe «respectabilul părinte». Şi ce-ai vrea tu să fac, ieşind de-aci? Moartea şi-c clădit casă în plămînii mei. Niciodată n-am fost în stare să fac mare lucru cu mîinile mele, iar acum mai puţin Cc orieînd. Să mă omor? N-am nici c poftă, deocamdată Nu-mi mai rămîne, deci, decît să mă însor (dacă m-o vrea \) cu vreo bătrînică copleşită de nevoia de afecţiune deosebită - specialitatea mea - şi să-mi poată garanta, îr schimb, un dram de existenţă călduţă, timp de patru sai cinci ani, cel mult, ce cred că mai am de trăit”.

Bunule Mihail... Sărmane Mihail... îmi sfîşii inima.. Scrisoarea lui Musa e mai veselă. Ii anunţă logodna le-tei sale, mezina Ghizela, „*cu un băiat atît de frumos* şi *cinstit*, *şi deştept*, *şi care are o situaţie atît de frumoasă fiind şef de raion la marile magazine* «*Carmen-Sylva*». *La douăzeci şi nouă de ani*! *nu-i oare minunat*, *tată*?” I Tata plînge de bucurie şi sărută scrisoarea Ghizelei

Apoi un nor îi întunecă faţa. într-un colţ, nevasta lui adaugă: „*Numai că această comoară de băiat de n-ar afla întreg adevărul despre purtarea Sar ei*! *Ar fi o catastrofă*”.

- Hai să vedem, ce capital mai avem! spuse Musa, scotocind prin buzunare. Trebuie să beau ceva, chiar acum. Cu atît mai rău. Mă simt, în acelaşi timp, şi fericit, şi nefericit!

Am băut, în dimineaţa aceea, fiecare cîte trei păhăruţe de rachiu, sub ochii bravilor săteni, care, deşi ei înşişi beau, ne spionau cu coada ochiului şi ne judecau cu asprime. Vorba poetului nostru. „Virtutea este uşoară, cînd ai tot ce-ţi trebuieşte.”

Şi acum, iată sfîrşitul povestei lui Musa şi a scurtei dar emoţionantei vieţi dusă împreună, petrecută sub soarele Mediteranei.

Trei zile, n-am ştiut ce „învîrteau” Solomon şi Sara la Beirut. Totuşi, cum timpul se îndreptase, iar zilele însorite ne înveseleau sufletele noastre melancolice, aproape că şi uitasem să ne gîndim la aceste două fiinţe. Dar, într-o frumoasă după-amiază, ce vedem şi ne face să credem că visăm? O trăsură elegantă se opreşte în faţa casei unde locuiam şi din trăsură coboară Sara, împodobită ca pentru nuntă, ceea ce îi displăcu lui Musa, deoarece înţelese că fata lui, dînd „lovitura”, s-a grăbit să vină ca s-o vadă cei din sat, umilindu-i astfel. Foarte preocupată şi dîndu-şi aere, îşi îmbrăţişa în grabă părintele şi ne trînti această veste, în gura mare, care ne luă piuitul:

- Haide, tată, să strîngem repede catrafusele, tu şi Adrian! Ne înapoiem îndată la Bierut, cu trăsura ce-o vedeţi afară. Mîine seară, tu pleci, tată, la Constantinopol! S-a sfîrşit calvarul tău. Te vei duce să-ţi regăseşti familia! De-azi în douăsprezece zile, o să fii la Bucureşti!

- Şi tu, întrebă bătrînul, cu un aer vexat.

- Eu, ei bine, tată, voi avea, în sfîrşit, barul meu! Musa se clătină, muşcîndu-şi buzele:

- Tu... o să ai... în sfîrşit... barul tău! Blestemat să fie Solomon! Nimic de spus: loviturile sale sînt de maestru... Aveţi drept, deci, să mă expediaţi acasă: vă stingheresc în drumul vostru, care e acelaşi. Şi Titel al tău?

- A fost expulzat ieri, răspunse Sara, închizînd gea-mantanele.

Şi adăugă, cu un uşor ton protector:

- N-am putut face nimic pentru bietul băiat!

- Ah! „Voi” n-aţi... E magnific! Şi cine suportă cheltuielile imediatei mele repatrieri?

- Tată, mă calci pe nervi! Mai bine ajută-ne să împachetăm. Trăsura nu poate să aştepte.

- Da, fata mea, ai dreptate: în realitate, sînt mulţumit de... *toate* astea! Tocmai mi-a scris de-aeasă că Ghi-zela s-a logodit...

- Logodită, Ghizela? Cu atît mai bine pentru ea! Dar haide, tată, ajută-ne! O să-mi povesteşti pe drum toate istoriile tale.

- Istoriile mele? Asta-i toată bucuria ta, la auzul unei veşti atît de fericită?

- Ce vrei, tată, poate că greşesc, spunîndu-ţi că între mine şi familia noastră se află o prăpastie, pe care nimic n-ar putea-o umple. Uite, fac prinsoare că mama profită de ocazie, ca să vorbească iarăşi de purtarea mea proastă. Ei bine, socotiţi-mă ca dispărută, moartă!

- Moartă? Şi dacă hoitul tău o să ne imputā de la distanţă? Dacă îţi vei nenoroci surorile?

- Regret, dar n-am ce să fac! Am dreptul să-mi trăiesc viaţa mea, fie ea chiar de paceaură. Asta-i poate soarta mea!

Musa căzu pe un scaun şi murmură, cu capul între palme:

- Da, asta-i soarta ta!...

Sara se duse să achite cîteva mici datorii la gazda noastră, o brutăreasa bătrînă care ne dăduse adesea pe datorie numeroase *roii*, - pîine plată ca o farfurie. Cobo-rîrăm bagajele la trăsură, care numaidecît porni, lăsînd în urma noastră acest frumos Ghazir, care la urma urmelor, a fost prietenos cu noi, suportîndu-ne cu o cumsecădenie pe care mahalaua Brăilei mele nu mi-a arătat-o niciodată.

Musa traversă satul, ghemuit între mine şi Sara, cu capul în piept, fără să vadă sau să salute pe cineva. Şi ghazirienii, de treabă şi înţelegători, se făcură că nu bagă de seamă prosteasca sfidare a Sarei, care voia să-i umilească, cu zorzoanele ei; se ascunseră tăcuţi, la trecerea trăsurii. Mai tîrziu, cînd şoseaua dădu spre mare şi apusul soarelui începu să ne bronzeze feţele, Musa - asemenea unei broaşte ţestoase speriate - îndrăzni să-şi arate nasul, încetişor,-privind în dreapta şi în stînga, locurile pe care le-am iubit atît; apoi se închise într-un mutism, ca o stană de piatră, pînă la Beirut. Dar, în clipa cînd am trecut prin faţa locuinţei emirului, bătrînul se uită la mine, cu o privire ce parcă îmi spunea: „în ziua aceea, am fost mult mai fericit decît acum!”

Nu ne păsa deloc încotro ne îndreptăm, la cine şi dacă la sosire, ne aşteptau, poate, noi umilinţe. Nu ne trecea prin gînd că Sara ar fi devenit, în mai puţin de trei zile, proprietara unei vile, la malul mării. Şi totuşi, trăsura se opri în faţa unei

căscioare drăguţe, la ţărmul Mediteranei. O servitoare arabă apăru îndată în prag şi se aruncă asupra bulendrelor noastre, tot povestind cu volubilitate o mulţime de lucruri, din care înţeleseserăm doar că apartamentul este gata să ne primească. Ne transportarăm singuri bulendrele şi biata femeie fu cît pe-aci să se bată cu noi, ca să ni le smulgă. Sara, vrînd să facă pe grozava şi să-şi joace roiul de stăpînă, îi da porunci anapoda, într-o; arabă care ne strica de rîs.*

„Vila” modestă a Sarei era alcătuită dintr-un parter cu trei camere ce comunicau jntre ele, una mai cochetă decît cealaltă, foarte curat întreţinute şi toate cu ieşire spre mare. Ah! intimitatea şi perspectiva ce avui, privind de la ferestrele lor, îmi dădură o stare proastă de descurajare: aş fi fost gata să slugăresc, chiar în tură cu servitoarea, numai să trăiesc în această vilă micuţă, o lună; de toamnă frumoasă, ca aceea pe care o petrecusem la Ghazir... Eram însă hotărît să nu petrec decît o noapte la Sara! A doua zi, după plecarea lui Musa, aveam să pără-sesc şi eu Beirutul.

Totuşi, rămăsei să contemplu, acolo, singur Mediterana în amurg. Alături, într-o odaie, Musa şi fiică-sa tăifăsuiau. îmi cercetai din nou conştiinţa şi mă întrebai, pentru a suta oară, dacă nu eram pe-un drum greşit, dacă nu eram chiar un nebun, vrînd ca de-a lungul vieţii mele să nu fac nici un fel de concesii societăţii, în vreme ce toată lumea le face; să nu abdic din timp în timp, deşi totul era abdicare în jurul meu, fiindcă nevoia de-a exista, cît mai confortabil cu putinţă, era mai puternică decît toate moralele din lume; că însuşi Mihail - care voia să fie „din-tr-o bucată”, preferind să cutreiere pămîntul, cu traista în spate, decît să se plece cerinţelor familiei sale aristocrate - se vede, acum, în situaţia de-a alege între o viaţă aproape dezonorantă şi sinucidere şi să opteze pentru prima. Cazul său mă tulbura profund. întorsei problema pe toate feţele, îngrozitor de singur, cu ochii plini de acest măreţ apus de soare oare se reflecta în apele Mediteranei si pe crestele muntelui, într-o infinitate de nuanţe, de la auriu la violet. Oh, pămîntule, pămîntule! Numai tu poţi să fi grandios şi demn, în timp ce noi. fi ir: iele omeneşti, nu putem exista fără a ne înjosi reciproc.

Seara mîncarăm tăcuţi, posomoriţi şi ne culcarăm nu-maidecît. Nimeni nu veni să ne tulbure, ceea ce fu o fericire. Mă culcai în acelaşi pat cu Musa. fără să-mi dau seama de ce, cu toate că din cele trei camere două aveau cîte un pat, iar ultima un divan. Cum dorm prost în doi, ni-aş fi mulţumit cu divanul, deşi n-avea nici cearceafuri, nici cuvertură, dar nimeni nu mi-a cerut părerea. Din fericire, bătrînul nu-mi bîzîi la ureche nici o litanie, aşa cum mă aşteptam. Mă lăsă ghidurilor mele învălmăşite şi vuietului straşnic al mării, pe care-l asculta şi el, cu ochii deschişi, senin. Cu puţin înainte să adormim, îmi puse mîna pe umăr şi-mi spuse:

- Nu trebuie să te simţi pierdut... Eu plec. Dar tu n-o să fii obligat să trăieşti în bordelul lor, fiindcă îţi voi da o liră turcească şi o să poţi pleca la Damasc. Să nu ceri nimic iui Solomon. E mai bine. Şi dacă fata mea o să vrea să te ajute, eu zic s-o refuzi.

îmi vorbea cu vocea înecată în lacrimi. Terminînd, mă îmbrăţişa şi se întoarse cu faţa la perete.

A doua zi dimineaţa, cînd toţi ai casei dormeau încă, ne-am strecurat ca doi hoţi, să ne fumăm ultimele narghilele la malul mării. Musa era otrăvit pînă-n virful unghiilor, de ura ce o nutrea împotriva Sarei. Gîndul de-a se întoarce acasă ca o curcă plouată, după ce îşi promisese c-o va aduce - cu sau fără voia ei - îi era mai apăsător decît dacă ar fi trebuit să le anunţe moartea Sarei.

- Ţi-o jur că m-aş îmbăta de bucurie, dacă aş vedea-o lungită moartă, colea, sub ochii mei. Tîrfa dracului!

Nu-mi erau boii acasă, în dimineaţa aceea, pentru a aproba cu entuziasm un atare exclusivism sentimental, îl.simţeam fratele meu, dar în acelaşi timp, copleşitor de nedrept. încercai să-i comunic sărmanului tată propriile-mi îndoieli, ca să-i micşorez violenţa urii. Osteneală zadarnică.

- Desigur L. Ţi-e uşor să fi îngăduitor, pentru că nu eşti în cauză!

•- Ba da, prietene, mă aflu în acelaşi cazan cu tine!

Toată viaţa mea e în joc. In clipa de faţă, sînt pe cale să realizeze osatura sufletului meu; ea va fi solidă sau hibridă, după cum voi înţelege sau nu, de pe acum, legile existenţei

normale. Fiindcă numai sfinţii şi nebunii pot să ducă o viaţă anormală şi eu n-aş vrea să fiu ca vreunul dintre ei.

/ Musa mă privi auirit:

- Dar ce caută nebunii, sfinţii şi osatura sufletului tău în bordelul Sarei?

- Iată ce caută: eu mă întreb - şi tu trebuie să te întrebi, la rîndul tău - dacă avem dreptul de-a impune cuiva regulele morale care ne convin. De pildă, urăsc egoismul şi aş fi în stare să impun lumii dreptatea, cu lovituri de bici; dar cine îmi garantează că nu sînt un nebun, sus-ţinînd că justiţia trebuie să guverneze, în mod normal, viaţa oamenilor? Iar în cazul Sarei, de ce vrei tu ca ea să judece cinstea şi necinstea cu capul tău şi nu cu al ei? Ştii tu că în Japonia prostituţia se practică, pe faţă, de tinerele fete din lumea bună, înainte de măritiş, ca să-şi strîngă zestre şi că după aceea îşi găsesc bărbaţi foarte respectabili.

: - Fac japonezii asta? Ei bine, eu n-o să fiu niciodată japonez! Da ! Ia spune-mi, ce te-a apucat, aşa tam-nesam, să vrei să mă convingi că Sara ar avea dreptul să-şi conti-nuie acest fel de viaţă?

- Pentru că simt în mine o puternică nevoie de-a înţelege, înainte să condamn! Uită-te la Mihail: el n-a vrut să facă nici o concesie alor săi şi a plecat de-aeasă, ca să ducă o viaţă sfirtecată de concesiuni şi, pe deasupra, vrednică de plîns, ceea ce, în realitate, înseamnă un faliment al dorinţei noastre de independenţă şi poate o pedeapsă. Dar mă întreb: cine are dreptul de-a defini natura concesiilor ce convin temperamentului nostru? Fata ta, Ghizela, are oroare de prostituţie; ea e gata să se plece, chiar şi în faţa unui bărbat care ar face-o să sufere mii de ofense. Sara, cealaltă fată a ta, are, cu siguranţă, oroare de viaţa cinstită care-i place Ghizelei; ea preferă să-şi piardă urma în lume şi să se culce cu primul venit, pentru un pumn de bani sau pentru o masă. Tot,aşa răspundeam şi eu mamei mele, cînd mă întreba pentru ce duc o viaţă de vagabond; şi cum e şi natural, mama nu mă înţelegea. Tu n-ai s-o înţelegi deloc pe Sara, la fel ca şi părinţii lui Mihail, pe bietul lor fiu. Dar, pentru mine, problema e alta. Pînă acum ana vorbit despre neînţelegerile între copii şi părinţi, certuri trecătoare între două generaţii. Pentru mine,

conflictul, foarte grav şi permanent, este în altă parte. Şi anume, atunci cînd individul, afectuos şi sociabil, dar îndrăgostit de această independenţă care-i libertatea mişcărilor sale, se ridică împotriva societăţii omeneşti, a cărei existenţă este clădită tocmai pe renunţarea fiecăruia dintre noi, la această libertate. Şi atunci, mă întreb, şi pe bună dreptate, dacă nu e aici drama, asemănătoare cu a şoarecelui în ghearele pisicii. Dar nu-i totul: cînd citesc, printre rînduri, scrisorile lui Mihail, mă întreb dacă nu-i pe cale să-şi blesteme pasiunea pentru libertatea mişcărilor sale, dacă nu le socoate ca o aberaţie a spiritului său, mai mult victima orgoliului nostru decît ca o necesitate absolută, ca o condiţie de viaţă. Şi, în cazul ăsta, la ce servesc toate suferinţele pe care le acceptăm ca un preţ de răscumpărare a fericirii noastre, pentru că nu există fericire, iar abdicarea te pîndeşte la capăt? Nu-ţi mai spun că, în ziua tardivei abdicări, s-ar putea să ai teribila remuşcare filială, de-a fi rănit, adesea mortal, sufletul unei mame, al unui tată, care s-au sacrificat pentru tine. Vezi tu, Musa, iată de ce nu ştiu pe cine să compătimesc mai mult, pe tine sau pe Sara, care din voi are dreptul la dragostea mea pentru om.

Nu-mi închipuiam, în ziua despărţirii noastre, cîtă dreptate avusesem ca să-i ţin lui Musa acest „discurs” de milă frăţească.

Bătrînul s-a despărţit de fiică-sa, nevrînd s-o îmbrăţişeze. Eu am plecat la Damasc, a doua zi. Cîteva săptămîni mai tîrziu, logodna Ghizelei fu ruptă din pricina Sarei. Nefericitul tată muri subit.

Apoi cinci ani trecură, la capătul cărora mă găseam eu însumi destul de prăpădit, cu trupul şi sufletul, din vina aceluia care ne-a creat, în acelaşi timp buni şi răi, inteligenţi şi proşti. într-o zi de noiembrie 1911, am debarcat pentru a şasea oară în această Alexandrie a Egiptului, plină de amintirea lui Musa. La „Fortul Napoleon”, un biet bar, descoperii o biată Sara, care, din mică şi delicată, devenise un fel de pisică jigărită şi murdară, cu ochii înfundaţi în orbite, părul vraişte şi gura - mai ales gura - cusută, lipită pentru veşnicie. Ea se afla înapoia unei tejghele răpănoase, cu privirea în stradă, în timp ce un băieţel arab, slăbuţ, servea

doi tineri marinari olandezi, beţi de viaţă şi sburdalnici ca doi căţei. Marinarii nu încetau cu glumele, puţin măgulitoare, la adresa damei mute de la tejghea, pe care o luau dreptro mumie de curînd scoasă din sarcofagul ei.

Mă aşezai foarte aproape de uşă şi cerui un vermut.

Nici sunetul vocii mele, mai mult decît prezenţa mea, nu clinti măcar un muşchi de pe figura Sarei. Totuşi, eram sigur că mă recunoscuse.

Plătii şi ieşii.

Nisa, martie 1934